

บทที่ 3

เนื้อหาทางจริยธรรมในวรรณกรรมเยาวชนของ มาลา คำจันทร์

นวนิยายคือ ภาพจำลองชีวิตมนุษย์ซึ่งผู้ประพันธ์บรรจงสร้างขึ้นมาในรูปของวรรณศิลป์ การศึกษานวนิยายอย่างละเอียดลึกซึ้งส่งผลให้เกิดการรู้จักชีวิตมนุษย์ที่ผู้ประพันธ์ได้ถ่มถองมาจากประสบการณ์และทรรศนะ การศึกษานวนิยายจึงเป็นการฝึกฝนสติปัญญา ทำให้เข้าใจโลกและชีวิตยิ่งขึ้น การศึกษานวนิยายเพื่อให้ได้ประจักษ์สารของผู้แต่งย่อมต้องประกอบด้วยการพิจารณาความสัมพันธ์ของรูปแบบและเนื้อหาอย่างละเอียดลึกซึ้ง เนื่องจากนวนิยายมีส่วนสัมพันธ์กับทรรศนะของผู้ประพันธ์ที่มาของทรรศนะนั้นย่อมเกี่ยวพันกับทรรศนะที่ปลูกฝังมาโดยสังคมและยุคสมัยของผู้ประพันธ์ด้วยไม่มากนักน้อย วิทย์ ศิวะศรียานนท์ กล่าวว่า "เมื่อสรุปรวมความจากข้อเท็จจริงแล้ว เราอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่าพูดถึงส่วนมากแล้ว บทประพันธ์ไม่เป็นอิสระแก่อิทธิพลแห่งสังคม" (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2518 : 150) และยังได้กล่าวต่อไปอีกว่า "อย่างไรเสียวรรณคดีก็มักจะหลีกเลี่ยงอิทธิพลสังคมไม่พ้น" (วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2518 : 151) ด้วยเหตุนี้ การศึกษานวนิยายจึงเป็นการศึกษาทรรศนะต่อชีวิตทั้งในการดำรงอยู่และปัญหา ตลอดจนปฏิสัมพันธ์กับสังคมและสิ่งแวดล้อม วิทย์ ศิวะศรียานนท์ กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า

วรรณคดีเกิดขึ้นจากชีวิตจริง จากความคิดความรู้สึกของมนุษย์
และเหตุการณ์ซึ่งได้เกิดขึ้นจริง ๆ วรรณคดีจึงหลีกเลี่ยง
หรือละเลยปัญหาศีลธรรมไปเสียไม่ได้
(วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2518 : 170)

ลักษณะและพฤติกรรมของตัวละครในนวนิยายจึงมีลักษณะที่ไม่แตกต่างกันไปจากชีวิตของผู้คนในสังคมอันมีปะปนกันไประหว่างคนดีกับคนชั่ว นอกจากนี้แม้ในบุคคล

เดียวกันก็อาจจะมีพฤติกรรมทั้งดีและไม่ดีละเคล้ากันไปก็ได้ ข้อกำหนดว่าการกระทำใดดีหรือไม่ดีนั้นขึ้นอยู่กับบรรทัดฐานในสังคมว่าพึงประสงค์หรือไม่พึงประสงค์ ทั้งนี้ก็เพราะว่าสังคมมนุษย์จะต้องมีบรรทัดฐานอุดมคติเป็นเครื่องกำหนดความประพฤติปฏิบัติรวมทั้งความรู้สึกนึกคิดที่เหมาะสม

การที่มนุษย์มีข้อกำหนดที่พึงปฏิบัติในสังคมก็เนื่องจากมนุษย์มีธรรมชาติที่ต้องอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม ความจำเป็นที่จะต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่นเป็นเหตุให้ต้องยอมรับกติกากฎของการอยู่ร่วมกันในสังคม "การมีจริยธรรมของมนุษย์จึงเป็นผลของความพยายามที่จะแสวงหาชีวิตที่ดี มีความสุขให้แก่ตนเองและสังคม" (วิทย์ วิศทเวทย์, 2532 : 146) ด้วยเหตุที่จริยธรรมเป็นเรื่องของความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ซึ่งเกี่ยวข้องกับกระทำที่มีต่อผู้อื่นตามบทบาทและหน้าที่ของบุคคล เช่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตากรุณา ความรับผิดชอบ และความเสียสละ เป็นต้น ถ้าสมาชิกส่วนใหญ่ในสังคมเป็นผู้มีจริยธรรม สังคมนั้นก็ย่อมดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุข

อย่างไรก็ตาม การกระทำผิดหรือบกพร่องทางจริยธรรมก็เป็นความจริงที่ปรากฏได้เสมอ ในวรรณกรรมผู้แต่งอาจใช้ความผิดพลาดทางจริยธรรมเป็นเนื้อหาที่กระตุ้นเตือนให้ตระหนักถึงผลร้ายของการขาดจริยธรรมได้ แต่ผู้แต่งมักต้องแสดงเหตุผลของพฤติกรรมที่ผิดพลาดนั้น เพื่อผู้อ่านจะได้เข้าใจข้อบกพร่องของชีวิต

ในฐานะที่นวนิยายเป็นเครื่องสะท้อนภาพชีวิตตามทรรศนะของผู้แต่ง นวนิยายจะแสดงให้เห็นชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ ตัวละครแต่ละตัวเป็นผู้แสดงบทบาทและพฤติกรรมแตกต่างกันออกไปตามที่ผู้แต่งกำหนดให้สอดคล้องกับลักษณะนิสัยของตัวละคร พฤติกรรมสำคัญอย่างหนึ่งของตัวละครคือ พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม ทั้งนี้เพราะผู้แต่งวรรณกรรมทุกเรื่องย่อมมีเจตนาตีทางสร้างสรรค์แฝงอยู่ ดังที่ วิทย์ ศิวะศรียานนท์ กล่าวว่า "วรรณคดีไม่ได้ไร้ศีลธรรม ตรงกันข้ามเปี่ยมไปด้วยศีลธรรมแต่ศีลธรรมนั้นกลมกลืนเข้าไปในเนื้อหาของเรื่องจนหารอยต่อรอยเชื่อมมิได้"

(วิทย์ ศิวะศรียานนท์, 2518 : 169) กล่าวได้ว่า ผู้ประพันธ์มักจะแสดงทรรศนะเกี่ยวกับชีวิตด้วยเจตนาที่ติดต่อเพื่อนมนุษย์ไว้ในงานประพันธ์ของตน ทรรศนะเหล่านี้

อาจจะแฝงอยู่ในเรื่อง บทสนทนา และลักษณะนิสัยของตัวละครที่กระตุ้นให้ผู้อ่าน
ขบคิดปัญหาทางจริยธรรมได้ โดยเฉพาะวรรณกรรมสำหรับเยาวชน น่าจะเป็น
วรรณกรรมที่แสดงให้เห็นลักษณะทางจริยธรรมที่มีจุดเด่นอยู่ที่พฤติกรรมของเยาวชน
และผู้เกี่ยวข้องกับเยาวชน ผู้วิจัยจึงได้พิจารณาวรรณกรรมสำหรับเยาวชนของ
มาลา คำจันทร์ ทั้ง 6 เรื่อง โดยพิจารณาทั้งลักษณะเด่นเชิงจริยธรรมและ
ความบกพร่องทางจริยธรรม โดยวิธียกมาพิจารณาเป็น เรื่อง ๆ ดังนี้

เนื้อหาทางจริยธรรมในวรรณกรรมเรื่องหมู่บ้านอาบจันทร์

1. เนื้อเรื่องและแก่นเรื่อง

วรรณกรรมเยาวชนเรื่อง หมู่บ้านอาบจันทร์ ผู้แต่งใช้ความซัดเซงในตัวเอง
และโชคชะตาของตัวละครมาเป็นการดำเนินเรื่อง ชีวิตในเรื่องนี้มีปัญหาสำคัญคือ
ความยากจน ความซัดสน ชีวิตเหล่านี้เราเห็นได้ในชนบททั่วไปที่ต้องอาศัยแรงงาน
และธรรมชาติเพื่อดำรงชีวิต ตัวเอกในเรื่องคือหม่อมเงพอนนอกจากจะมีปัญหาข้าง
ที่กล่าวแล้ว เขายังมีความรู้สึกซัดเซงในใจตลอดเวลาว่าเขาไม่เหมือนเพื่อน ๆ
เพราะกำพร้าพ่อ มีแม่ที่เจ็บออก ๆ แอค และน้องอีกห้าคน จึงต้องใช้ทั้งร่างกาย
แรงใจทำงานทดแทนแรงงานของพ่อ แต่เขาก็มีความตั้งใจที่จะต่อสู้ชีวิตเพื่อให้
ครอบครัวพ้นจากความอดอยาก ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อครอบครัวเป็น
จริยธรรมที่เห็นได้ชัดเจนในวรรณกรรมเรื่องนี้

ตัวละครอื่น ๆ ได้แสดงออกทางจริยธรรมที่สอดคล้องกับโครงเรื่อง
เช่น เมื่อนุโพเห็นหม่อมเงพอนรักลำบากแค้นก็ให้ความช่วยเหลือ
จนเกิดความรักและผูกพันต่อกันอย่างลึกซึ้ง เมื่อยามเพื่อนตกอยู่ในอันตราย หม่อมเงพอน
จึงสามารถเสียสละชีวิตของตนเองเพื่อช่วยเหลือให้ได้โดยไม่ลังเล ด้วยสัญชาตญาณ
ของความรักและอยากปกป้องผู้ที่ตนรัก โดยไม่ได้คำนึงถึงอันตรายที่ตนเองจะได้รับ
พฤติกรรมนี้แสดงถึงจริยธรรมแห่งการเสียสละที่บริสุทธิ์ปราศจากการเห็นแก่ตัว ลักษณะ
ดังกล่าวเราอาจพบได้ในชีวิตจริงของมนุษย์ เช่น ข้าราชการหัวหน้าสือพิมพ์เดลินิวส์
รายวัน ฉบับวันที่ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2535 ที่ว่านักเรียนสองคนจมน้ำตายในแม่น้ำโขง
จังหวัดเชียงใหม่ เพราะกระโดดลงไปช่วยเพื่อนที่กำลังจะจมน้ำตายทั้ง ๆ ที่ตนเอง

ว่าไม่น่าไม่เป็น ดังนั้นพฤติกรรมแห่งความรักและการเสียสละที่หม่อมเงงเผยแสดงออกมา จึงเป็นจริยธรรมที่เกิดขึ้นได้ในชีวิตจริง ในเรื่องหมู่บ้านอาบจันทร์ ผู้อ่านจะเห็นว่า จริยธรรมของตัวละครที่เกอถูกลักด้วยจิตสำนึกที่ดี ได้ช่วยผ่อนคลายนโยบายการดำรง ชีวิตที่ยากแค้นได้ เปละโผและหน่อเบเชอ พ่อแม่ของนุโผซึ่งให้ความรักและช่วยเหลือ หม่อมเงงมาตลอดเวลา ได้แสดงน้ำใจตอบแทนหม่อมเงงด้วยความสำนึกในบุญคุณนั้น ด้วยการชักชวนให้หม่อมเงงพามาทำงานด้วยกัน นุโผเป็นผู้บอกเหตุผลของพ่อแม่กับ หม่อมเงงว่า "พ่อพูดว่าถ้าไม่มีแก ข้าคงถูกหนูชีวิตไล่ทะเลาะแล้ว" (มาลา คำจันทร์), 2524 : 85)

เพื่อแสดงเนื้อหาทางจริยธรรมในวรรณกรรมเยาวชนเรื่องนี้ ผู้แต่งได้ วางโครงเรื่อง ซึ่งประกอบด้วยพฤติกรรมตัวละครที่แสดงออกในลักษณะที่พึงประสงค์ เนื้อเรื่องกล่าวถึง นุโผกับหม่อมเงงพ เด็กวัยรุ่นชาวกะเหรี่ยงซึ่งเป็นเพื่อนรักกัน ฐานะ ของนุโผดีกว่าหม่อมเงงพ นุโผจึงมีโอกาสได้แบ่งปันอาหาร เช่น ข้าวสาร และกับข้าว อื่น ๆ ให้แก่หม่อมเงงพเสมอมา พ่อแม่ของนุโผก็ส่งสารหม่อมเงงพที่กำพร้าพ่อ และต้อง รับประทานเลี้ยงดูแม่และน้อง ๆ จึงได้ชวนหม่อมเงงพมาช่วยทำนาเพื่อจะได้แบ่งข้าวเอา ไปกินบ้าง ส่วนหม่อมเงงพนั้นถึงแม้จะยากจนก็มีความมานะอดทน ขยันทำมาหากิน เลี้ยงดูแม่และน้อง ๆ อีกห้าคนด้วยความสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบที่ตนเป็นพี่คนโต หม่อมเงงพสำนึกในบุญคุณของนุโผและครอบครัว เมื่อเห็นนุโผจะมีอันตราจากหมู่บ้าน ที่बाटเจ็บจากการถูกตามล่าวิ่งตรงมาจะชีวิต หม่อมเงงพก็เสี่ยงชีวิตเข้าช่วยเหลือ ด้วยความกล้าหาญและความรักเพื่อนจนตนเองต้องबाटเจ็บเกือบเอาชีวิตไม่รอด ถึงเวลาที่นุโผต้องจากไปเรียนหนังสือในเมือง ความรักและผูกพันระหว่างนุโผกับ หม่อมเงงพก็มีได้เสื่อมคลาย ทั้งสองสัญญาว่าจะคิดถึงกัน นุโผตั้งใจว่าเขาจะไม่วัน ลืมถิ่นฐานบ้านเกิด ส่วนหม่อมเงงพมีความคิดว่าเขานั้นมีหน้าที่ต้องรับผิดชอบเลี้ยงดู น้อง ๆ ทั้งหมดแทนแม่ ซึ่งเสียชีวิตตามพ่อไปอีกคน หม่อมเงงพตั้งใจว่าจะทำหน้าที่ เป็นทั้งพ่อและแม่เลี้ยงดูน้อง ๆ ให้มีความสุขตามกำลังความสามารถ

เนื้อเรื่องของหมู่บ้านอาบจันทร์ เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ของพวก ยาง หรือกะเหรี่ยง ผู้แต่งใช้นุโผและหม่อมเงงพเป็นตัวแทนของเยาวชนเผ่าพันธุ์นี้ ผู้แต่ง

แสดงให้เห็นสภาพชีวิตและวิถีชีวิตของชนเผ่านี้อย่างชัดเจน พฤติกรรมของตัวละคร
เด็กในวรรณกรรมเรื่อง หมู่บ้านอาบจันทร์ แสดงให้เห็นลักษณะเด่นทางจริยธรรมอัน
เป็นคุณค่าของมนุษย์ในหลาย ๆ ลักษณะ พฤติกรรมของตัวละครที่ปรากฏในเรื่อง
ทำให้เห็นแนวปฏิบัติอันมีลักษณะเด่นเชิงจริยธรรม ดังจะได้กล่าวเป็นข้อ ๆ ต่อไปนี้

2. เนื้อหาทางจริยธรรม

2.1 การพึ่งตนเอง ความขยันหมั่นเพียร และความรับผิดชอบ

เนื้อหาทางจริยธรรมในลักษณะดังกล่าว ผู้แต่งได้แสดงไว้ใน
พฤติกรรมของหม่อมงพอ เนื่องจากสภาพที่ยากจนและกำพร้าพ่อ หม่อมงพอจึงต้อง
รับผิดชอบสมาชิกในบ้านคือน้อง ๆ ห้าคน และแม่ซึ่งเจ็บออก ๆ แอด ๆ หม่อมงพอ
มีความตั้งใจในการทำงาน ขยันขันแข็ง ไม่ย่อท้อต่อโชคชะตาและความยากลำบาก
เขาทำงานทุกอย่าง ไม่เลือกงานแม้ว่าจะจะเป็นงานหนักก็ตาม ผู้แต่งได้แสดงพฤติกรรม
ของตัวละครคือหม่อมงพอว่ามีจริยธรรมในลักษณะที่กล่าวมาแล้ว แม้จะเหนื่อยยาก
อย่างไรก็ต้องทำ เพื่อให้ได้มาซึ่งปัจจัยในการเลี้ยงชีพ เช่น เมื่อหมดฤดูทำนา
หม่อมงพอก็ไปรับจ้างทำไร่ แม้ว่าตนจะยังเล็กเกินไปเมื่อเทียบกับคนอื่น ๆ ที่จะไป
ด้วยกัน ดังความที่กล่าวว่า

"แล้วนา ข้าจะไปรับจ้างแะแม่ว่าพันไร่"

งพอพูดกับบุญโพ "แะมันปลูกผืนมันต้องการคนต่างไร่มาก
เพราะมันทำไม่ทัน"

"ทำไม่มันทำไม่ทัน"

"ข้าจะไปรู้ไต่ยังไง ข้ารู้แต่ว่ามันจ้างข้าก็ทำ ข้าจะไป
กับบุญโย ทูลา บุญมือ และคนอื่น ๆ"

"เขาโต ๆ หั่งนั้นเลย" (มาลา คำจันทร์, 2524 :
86-87)

ในฤดูทำนา หม่อมงพอและทุกคนในครอบครัวต้องทำงานหนัก
เมื่อเสร็จจากนาของตัวเองก็ไปรับจ้างคนอื่น ๆ ต่อไปอีก แสดงให้เห็นถึงจริยธรรม

ในด้านการพึ่งตนเอง ชยันหมั่นเพียร และมีความรับผิดชอบ ผู้แต่งได้แสดงการต่อสู้
อย่างไม่ลดละ ท่ามกลางความหนาวเย็นของอากาศ เป็นความพากเพียรในการทำงาน
เลี้ยงชีวิตที่เด็กได้ทำร่วมกับผู้ใหญ่และได้แบบอย่างจากผู้ใหญ่ ดังข้อความที่กล่าวถึง
ครอบครัวของหม่อเงพอและครอบครัวอื่น ๆ ชะม๊ก เข้มทำงานในหน้าเก็บเกี่ยวว่า

...แล้วข้าวแล้วน้ำแล้ว วันทั้งวันผู้ใหญ่และเด็ก ๆ ต่างก็ร่วมอยู่กับการ
ขนข้าวใส่ยุ้ง หม่อเงพอก็เช่นกัน แม้ว่าข้าวเองจะมีน้อยนิด
เมื่อเทียบกับคนอื่น ๆ แต่ข้าวก็คือข้าว ทั้งเขาแม่และน้อง ๆ
ต่างแยกกระซุ กระเชอ ถุงแม้ง ถุงบู่ย ขนข้าวจากไร่ใส่ยุ้ง
ขนข้าวตัวเองเสร็จก็รับจ้างขนของคนอื่น สิบถังเขาให้หนึ่งถัง
(มาลา คำจันทร์, 2524 : 129)

พฤติกรรมนี้แสดงความมานะบากบั่นไม่ย่อท้อต่อความลำบาก และความ
มีจิตสำนึกในความรับผิดชอบต่อครอบครัว แม้ในตัวละครเด็กอื่น ๆ ซึ่งเป็นเพื่อน ๆ
ของหม่อเงพอและนุโพก็มีวิถีชีวิตที่ประกอบด้วยจริยธรรมในการพึ่งตนเอง ชยัน
หมั่นเพียร และรับผิดชอบต่อ เช่น ในคืนวันฝนตกอากาศหนาวเย็น แต่เด็ก ๆ ก็ออก
มาส่งเขียดไว้เป็นอาหาร ดังข้อความที่กล่าววว่า

"เด็กชายส่งไฟเรีย ๆ ลงแทบจะติดพื้น ฝนแรก ๆ เขียดทราย
จะร้องระงมทุ่ง เขียดทรายตัวเล็ก ๆ ขายาวเหยียด น้อมมันกิน
อร่อยเพราะไม่คาวจัดเหมือนอย่างเขียดป่าชนิดอื่น มันหมอบ
กระแด่ติดดินเห็นแต่คางขาว ๆ คิว้าหมับหย่อนลงที่ลู่อแล้วกราด
ไฟไล่ทำอีก..." (มาลา คำจันทร์, 2524 : 84)

ผู้แต่งได้แสดงพฤติกรรมของหม่อเงพอ นุโพ และเพื่อน ๆ ที่ออกไปหา
อาหารในหน้าแล้งว่า เป็นทั้งความสนุกสนานตามธรรมชาติของเด็กและเป็นประโยชน์
ต่อครอบครัว บทสนทนาเหล่านี้แสดงให้เห็นการหัดหาอาหารจากธรรมชาติเลียนแบบ
จากผู้ใหญ่ ดังที่กล่าววว่า

"ข้าได้อีกตัวแล้ว"

"ข้าได้ตรงนี้อีกตัว"

เท้าเปล่าเหยียบย่ำปานแมวย่อง เด็ก ๆ ถือแขนงไม้ยาว
วาเศษ ดิคตั้งตรงปลายไล่จิ้งจกนั้น แต่ละคนมีถุงพลาสติก
มอมแมมเคียนเอาไว้...

"วันนี้เรามีจิ้งจกกัน พรุ่งนี้เราไปหาแมงอู่มักกันไหม?"

"แมงอู่มหาขาย พวกผู้ใหญ่ยังหาไม่ค่อยได้ ข้าว่าเราไปหา
คางคกกันดีกว่า"

"ข้าได้ยินพ่อว่า คนพันราบเขาไม่กินคางคก"

"คนเมืองมันกลัวเอ็นพิษที่หลังคางคก"

อีกคนสู้รู้

"พ่อข้าว่า คนพันราบเขาไม่กินคางคก คนพันราบไม่รู้จักของดี
ถ้าถลกเอ็นพิษที่หลังมันออก คางคกก็คือกบตี ๆ นี่เอง"

(มาลา คำจันทร์, 2524 : 53)

ผู้อ่านจะเห็นได้ว่าตัวละครเด็กส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นนุโพ หม่อเงพอ หรือ
เพื่อน ๆ มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ความสำนึกนี้ไม่ใช่การกระทำเพราะถูก
บังคับกะเกณฑ์ จริยธรรมนี้เกิดขึ้นด้วยความรักใคร่ห่วงใยและเอาใจใส่อย่างจริงจัง
ดังตอนที่เด็ก ๆ ในหมู่บ้านหล้าแถวก็ไปหาอาหารในป่าแล้วพบรัง "คิตะนี่" หรือ
ตัวมัน เด็ก ๆ เหล่านั้นได้แสดงให้เห็นลักษณะทางจริยธรรมดังกล่าว โดยการพูดถึง
ประโยชน์ของคิตะนี่ว่า

"น้องเล็กข้าไม่กินข้าวมาหลายวันแล้ว แม่ยังบ่นหาคิตะนี่อยู่เลย
วันนี้โชคดีแท้ ๆ"

"น้องข้าก็ท้องแข็งอ๊ไม่ออก เอากล้วยซุบคิตะนี่ให้มันกิน พ่อหมอ
บอกว่าเป็นยาถ่าย" (มาลา คำจันทร์, 2524 : 55)

2.2 การเห็นคุณค่าของธรรมชาติและการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

สภาพชีวิตที่ยากจนและแร้นแค้นทำให้ผู้คนในหมู่บ้านกะเหรี่ยง
ต้องชวนขวายหาเลี้ยงชีพ เนื่องจากเงินทองเป็นสิ่งที่หามาได้ด้วยความยากลำบาก

ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นหม่อเมงพอ นูโป และตัวละครอื่น ๆ ล้วนแล้วแต่ต้องพยายามใช้
ทรัพยากรให้คุ้มค่าและให้ผลผลิตเต็มเม็ดเต็มหน่วย ดังจะเห็นได้จากเบละโพ ซึ่งเป็น
พ่อของนูโพนั้นหลังจากที่เสร็จสิ้นการเก็บเกี่ยวแล้วก็ไม่ได้ทิ้งไร่ให้กร้างไปโดยเปล่า
ประโยชน์ เบละโพใช้เวลาว่างที่เหลืออยู่ทดลองปลูกพืชผักอื่นลงในเนื้อที่พื้นดิน
เหล่านั้น ดังข้อความที่กล่าวถึงความคิดสร้างสรรค์ในการใช้ทรัพยากรว่า

ป็นี่พ่อทดลองปลูกกะหล่ำในที่ราบลาดริมลำห้วย พ่อบอกว่า
คงคอยหน้าแล้งมีพื้นที่น้อยนักที่จะปลูกอะไรได้ เพราะเนื้อดินขาด
ความชุ่มชื้น เนื่องจากฝนละทิ้ง แต่พ่อยังอยากลองอยู่ที่..."

(มาลา คำจันทร์, 2524 : 20)

การล่ำสัตว์เพื่อเป็นอาหารนับว่าเป็นการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าได้เช่น
เดียวกัน ผู้แต่งกล่าวถึงการเข้าป่าล่าสัตว์มาเป็นอาหารให้เพียงพอกับความจำเป็น
ในการบริโภคเท่านั้น จริยธรรมดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับค่านิยมและความเชื่อของ
ชนเผ่านี้ ที่ว่าผู้ล่าสัตว์จะต้องมีสังจะ เมื่อจะล่าสัตว์จะต้องล่าเพียงหนึ่งหรือสองตัว
ตามที่ได้ขอจากเจ้าป่าเอาไว้เท่านั้น ดังข้อความที่ว่า

...หมู่บ้านหรือแก๊งกว้างสักตัว อย่างละตัว ไม่เกินสองเท่านั้น
ตามที่ได้บอกกล่าวกับเจ้าป่าท่าน (มาลา คำจันทร์, 2524 : 67)

การปลูกป่าทดแทนที่ปรากฏในเรื่องนี้ทำให้เห็นความตระหนักในคุณค่าของ
ธรรมชาติ ชาวบ้านมีสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในตอนที่ชนเผ่านี้ช่วยกันดูแล
สัตว์เลี้ยงไม่ให้เข้าไปทำลายกล้าไม้ที่นำมาปลูกในบริเวณป่าที่ถูกโค่นไปว่า

...มันไม่อาจโลดเล่นและดำรงชีวิตในป่าต่อไป... มันได้แต่
เตร็ดเตร่เลาะ เล็มหญ้าอ่อนในเขตหมู่บ้านด้วยว่าในป่าในดง
มีคนมากหลายมาปลูกป่าสน ปลูกเพื่อทดแทนส่วนที่เสียหาย
ไว้ความอาจไปทิ้งไปเตะกล้าอ่อนของเขา...

(มาลา คำจันทร์, 2524 : 123)

การนำทรัพยากรมาใช้อย่างคุ้มค่าเห็นได้จากบทสนทนาระหว่าง หม่อมเงพอ นุโพ และเพื่อน ๆ ในหมู่บ้าน เช่น กล่าวถึงแนวคิดเรื่องคุณค่าของธรรมชาติที่ปลูกฝังกันจนเป็นการปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น ที่เปละโพ ปลูกพืชผักโดยใช้ปุ๋ยธรรมชาติ ดังบทสนทนาที่ว่า

"พ่อข้าว่าข้าข้างควาทำปุ๋ยได้นะ" นุโพพูด

"ปุ๋ย?"

"ปุ๋ยก็คือขี้วัวขี้ควาย หรือขี้หมูขี้หมาก็ได้"

ถ้าปลูกผักใส่ปุ๋ยแล้วผักจะงาม พ่อว่าคนพันราบสั่งพ่อหาขี้ข้างควากันเยอะเยอะแต่พ่อข้าไม่ขาย พ่อข้าว่าของดี ๆ บ้านเรานั้นไหลลงคอกไปรวมอยู่บ้านคนพันราบหมด พ่อข้าเอาขี้ข้างควาใส่ผัก ผักบ้านข้าจึงงามกว่าใคร"

"ข้าจะให้พ่อข้าทำบ้าง"

"แต่ใส่มากก็ไม่ดี พ่อว่ามันเค็ม ต้องกะพอเหมาะ ไม่อย่างนั้นผักจะเน่า" (มาลา คำจันทร์, 2524 : 41)

การใช้ผลผลิตจากพืชทำเป็นเครื่องใช้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใด ๆ แสดงความเข้าใจถึงคุณค่าของธรรมชาติและนับว่าเป็นการนำทรัพยากรมาใช้อย่างคุ้มค่า เช่น ตอนที่ผู้แต่งกล่าวถึงเด็ก ๆ ในหมู่บ้านเหล่าแก้วที่ใช้ภาชนะที่เกิดจากผลผลิตจากธรรมชาติว่า

นุโพ หม่อมเงพอ ตีบุ พะกาทอ และค้อเง กำลังป่ายป็นไต่เขา ขึ้นสู่ยอดคอกสูงสุดในเขตหมู่บ้าน ทุกคนมีที่ลูทอคนละใบห้อยเอว ที่ลูทอเป็นพืชจำพวกขบวน้ำเต้า มันใหญ่ขนาดน่องอวบ ๆ แต่ยาวราวศอกเศษ เมื่อตากแห้งแล้ว ผิวนอกของมันจะคงรูป ส่วนเนื้อในจะแห้งผ่อและยุบลง เมื่อปาดหัวออกและควักไส้ทิ้ง ที่ลูทอจะกลายเป็นภาชนะสำหรับใส่กบ เขียดไปทันที (มาลา คำจันทร์, 2524 : 41)

2.3 ความเคร่งครัดต่อจารีตประเพณี

ผู้แต่งแสดงจริยธรรมในด้านความเคร่งครัดต่อจารีตประเพณี ซึ่งมีความสัมพันธ์กับความเชื่อ และการอบรมสั่งสอนของผู้ใหญ่ วยของเด็กที่กำลังเปลี่ยนแปลงทำให้จิตใจหวั่นไหว แต่ความสำนึกถึงคำอบรมสั่งสอนก็สามารถระงับอารมณ์ต่าง ๆ ที่กำลังจะเกิดขึ้นได้ ดังเช่นนุโพที่กระวนกระวายใจอยากออกไปเที่ยวนอกบ้านในยามค่ำคืนแต่ก็มีความรู้หว่าคกลัวในสิ่งที่มองไม่เห็น นุโพสามารถระงับอารมณ์และความรู้สึกประสาเด็กวัยรุ่นลงได้ เพราะคิดถึงและเชื่อฟังคำอบรมสั่งสอนของผู้ใหญ่ ดังข้อความที่กล่าวไว้ว่า

ใคร ๆ เขาหลับกันแล้ว แต่ตัวเองกลับยังตื่นอยู่
อยากเดิน อยากโลดเล่น อยากติดปีกบินไปให้ถึง
ขอบฟ้า ทำไมถึงเป็นอย่างนี้ก็ไม่รู้... นึกหวั่น ๆ อยู่
บ้างกับอำนาจลึกลับ และเสียงเพรียกของคนที่ตายไป
แล้ว แต่อุ่นใจอยู่ว่าผีหลวงยังคุ้มครองตน...
"ผีหลวงสร้างฟ้า สร้างแผ่นดิน แล้วสร้างคน" คำพูด
ของผู้เฒ่าตั้งอยู่ในหู นุโพอ้าปากทawa...
(มาลา คำจันทร์, 2524 : 29)

ความยึดมั่นในจารีตประเพณีของผู้ใหญ่เป็นเหตุจูงใจให้เกิดความต้องการที่จะเห็นเยาวชนรุ่นหลังมีสำนึกเช่นเดียวกับตน จึงเป็นสาเหตุให้หมั่นอบรมสั่งสอนให้ตัวละครเด็กในเรื่องนี้เกิดจริยธรรมดังกล่าว โดยวิธีการเล่าเรื่องราวความเป็นมาของถิ่นกำเนิดและเผ่าพันธุ์ เพื่อตอกย้ำให้เกิดจริยธรรมเกี่ยวกับจารีตประเพณี จริยธรรมดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับความเชื่อและค่านิยมของคนเผ่าที่ว่ามีความเชื่อเรื่องผีหลวง หรือเทวดาว่าเป็นผู้สร้างทุกสิ่งให้กับเผ่าพันธุ์ รวมทั้งการตั้งกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้น ดังข้อความที่กล่าวไว้ว่า คนชราที่เป็นชาวกะเหรี่ยงอพยพตั้งเดิมมักจะเล่าความเป็นมาและความภูมิใจในเผ่าพันธุ์ ให้เด็ก ๆ ชาวกะเหรี่ยงรุ่นหลังฟังอยู่เสมอ ๆ เช่น

แก่เล่าถึงกำเนิดของปาเกะยอว่า หลังจากผีหลวงสร้างแผ่นดินเสร็จก็สร้างปาเกะยอจากข้าวสารเจ็ดเม็ด ผีหลวงสอนให้รู้จักทำมาหากิน แล้วบินขึ้นฟ้า ต่อมาเมื่อมีคนมากขึ้น การแก่งแย่งและการทะเลาะเบาะแว้งก็ตามมา ผีหลวงบินลงฟ้ามาสร้างกฎสร้างเกณฑ์ให้ หากใครไม่ทำตามกฎ ผีหลวงจะลงโทษ

(มาลา คำจันทร์, 2524 : 38)

ความเคร่งครัดในจารีตประเพณีที่เด่นชัดในเรื่องนี้ คือความเชื่อสัจต่อกู้ครอง จนเผ่านี้ถือว่าเป็นสิ่งสำคัญที่สุดอย่างหนึ่ง หากผู้ใดละเมิดถือว่าผิดกฎร้ายแรงของเผ่า ทั้งยังเชื่อว่าจะถูกผีหลวงหรือเทวดาลงโทษจนถึงแก่ชีวิต ดังที่ผู้เฒ่าชาวกะเหรี่ยงกล่าวกับตัวละครเด็กในเรื่องว่า

"มืออยู่ครึ่งครึ่ง" พ่อเฒ่าพูด" นานมาแล้ว มีปาเกะยอที่บังอาจลบหลู่ผีหลวง มันฝ่าฝืนข้อห้ามร้ายแรงของผีหลวง มันลักลอบสมสู่กันนอกกู้ครอง ผู้ชายชื่อหม่อเนะหุ ผู้หญิงชื่อหน่อมี่หมื่อ ผีหลวงจึงส่งเสื่อโคร่งตัวเท่าควายมาคาบหน่อเนะหุไปต่อหน้าต่อตาผู้คน... หน่อมี่หมื่อก็ผิด..." พ่อเฒ่ากล่าวขำ "ลูกหลานปาเกะยอคนใดละเมิดกฎผีหลวง ขอให้มันหนีไปถึงขอบฟ้าก็หนีสายตาผีหลวงไม่พ้น" ...จำไว้เถิดลูกหลาน กฎของเผ่าสู่อาย่าละ ปาเกะยอเป็นปาเกะยออยู่ได้เพราะเรามีกฎมีเกณฑ์ของเราเอง ถ้าสูละเสีย ความเป็นปาเกะยอจะมีความหมายอันใด" (มาลา คำจันทร์, 2524, 39)

ผลจากการหมั่นอบรมสั่งสอนของผู้ใหญ่ทำให้เด็ก ๆ ในเผ่าเกิดความสำนึกในความรักเผ่าพันธุ์ ตัวอย่างเห็นได้จากบทล่าน้ำที่เด็ก ๆ ขับออกมาในขณะที่กำลังรำเริงเป็นสุขท่ามกลางธรรมชาติ เช่น ตอนที่หม่อเงพอ นุโพ และเพื่อน ๆ ออกไปหาอาหารและไม้ฟืนสำหรับหุงต้ม คอยสูงท่ามกลางธรรมชาติทำให้เด็ก ๆ รู้สึกเป็นอิสระและมีความสุขจนขับล่าน้ำออกมาจากความรู้สึกนึกคิดที่แสดงให้เห็นความรู้สึกภาคภูมิใจในเผ่าพันธุ์ของตน ดังข้อความในบทล่าน้ำที่ว่า

"...คือห้วยน้ำ

คือป่าเขา

คือฟ้ากว้าง

เราป่าเกาะยอ..."

เสียงเพลงยังดังก้องไปมาระหว่างลาดเขา..."

(มาลา คำจันทร์, 2524 : 44)

แม้ผู้ที่ผ่านพ้นวัยเด็กมาแล้ว เช่นนางหน่อที่คา แม่ของหม่อมเงพอ นางเป็น
หม้ายและยากจนแต่นางก็ไม่เคยคิดหาสามีใหม่ทั้งที่ลูก ๆ ก็สนับสนุนดังคำพูดของ
หม่อมเงพอที่กล่าวกับแม่ว่าอยากให้แม่มีสามีใหม่จะได้ช่วยแม่ทำงาน "ตั้งแต่พ่อตาย
แม่ลำบากนัก ข้าสงสารแม่..." (2524 : 57) นางหน่อที่คาไม่ได้กลัวความ
ทุกข์ยากและปฏิเสธที่จะมีสามีใหม่ด้วยเหตุผลที่ว่า นางยึดมั่นในความรักและชื่อเสียง
ต่อคู่ครองตามแบบอย่างของบรรพบุรุษ นางเคร่งครัดในจารีตประเพณีทั้ง ๆ ที่สามี
เสียชีวิตไปแล้ว ความยึดมั่นในประเพณีที่กล่าวถึงมีความสัมพันธ์กับความซบเซาซึ่งใน
คุณค่าของความดีที่มนุษย์ได้แสดงต่อกันยามมีชีวิตอยู่ แม้ว่าจะตายไปแล้วแต่คุณค่าของ
ความดีนั้นยังไม่ได้สูญสลายตามร่างกาย การแสดงออกของจริยธรรมลักษณะดังกล่าว
เป็นความรู้สึกที่สูงส่งทั้งผู้แสดงออกทางจริยธรรมนี้ไม่มีการศึกษา ไม่มีความรู้ เป็น
สังคมที่ด้อยความเจริญทางด้านวัตถุแต่กลับเจริญทางด้านจิตใจ ดังข้อความที่นาง
หน่อที่คากล่าวกับหม่อมเงพอว่า

"...เงพอเอ๋ย... ไม่ดีหรอกหม่อมเงพอ หญิงหม้ายไม่ควรจะมีผัวใหม่
ป่าเกาะยอเรายึดถืออย่างนั้น"

"หน่อลูเชียยังเอาได้ มันก็เป็นหม้ายอย่างแม่"

"ไม่ดีหรอก" นางตอบเนือย ๆ "ถ้าพ่อแก่เป็นขี้เหล้าขี้ฉี่
อย่างผัวหน่อลูเชียก็ไปอีกอย่าง แต่พ่อแก่ไม่เป็นอย่างนั้น
มันเป็นคนดี..." (มาลา คำจันทร์, 2524 : 57)

บทสนทนาระหว่างแพทย์ที่อาสาชั้นมารักษาโรคบนคอกกับพระภิกษุชั้น
ให้เห็นคุณลักษณะทางจริยธรรมข้อนี้ให้เด่นชัดขึ้น ดังข้อความที่หม่อมกล่าวกับพระว่า

"หน้าตังอย่างหนึ่งคือผมไม่พบวีแวนของกามโรคเลย"

หมอบุศ "ผมไม่เชื่อว่าที่นี่จะตัดขาดจากโลกภายนอกโดยสิ้นเชิง สมัยยังเรียนไม่จบผมเคยคลุกคลีกับแม้วคอยปุยพักหนึ่ง ที่นั่นมีกามโรคประปราย แต่ที่นี่ไม่พบเลย ไม่รู้เขาควบคุมกันอย่างไร?"

"อาตมาก็คลุกคลีกับพวกยางมาหลายปี" พระยกด้วยชาเป่าชา ๆ อาตมารู้จักชาวเขาอยู่หลายเผ่าเหมือนกัน... พวกยางต่างจากเผ่าอื่นตรงที่ว่าเขาไม่มีการเสีร้ทางเพศเด็ดขาด ยางไม่เคยปวารณาตัวต่อศีลกาเม แต่ศีลข้อนี้เขากลับรักษาได้ดีกว่าคนที่อ้างแต่ปากว่าเป็นพุทธมามกะเสียอีก เขามีกฎของเขาอยู่ข้อหนึ่งว่าชายหญิงจะสมสู่กันนอกคูครองไม่ได้เด็ดขาด..." "...วัฒนธรรมบางอย่างของเขาดูต่ำต้อย แต่คุณธรรมบางข้อกลับสูงส่ง..."

(มาลา คำจันทร์, 2524, 117)

ผู้แต่งเสนอความสำนึกที่ชนกลุ่มนี้มีต่อจารีตประเพณีว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม เพราะเป็นเหตุจูงใจผู้ใหญ่ให้หมั่นอบรมสั่งสอนตัวละครเด็กในเรื่อง ได้มีสำนึกเช่นเดียวกับตน จริยธรรมในด้านที่เกี่ยวกับความเคร่งครัดในจารีตประเพณีเป็นมูลเหตุให้เกิดความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิดและเผ่าพันธุ์ ซึ่งอาจเป็นพลังสร้างสรรค์ให้เกิดความดีงาม ความทรนงในชาติกำเนิด ดังเช่นตอนที่ผู้แต่งกล่าวถึงสำนึกของกะเหรี่ยงชราที่ว่า

พ่อเผ่ายังจำได้ถึงอดีตที่ดูจางตะวันตกวันเจ็ดห้าของเผ่าพันธุ์ที่
แผ่นดินโห้น แบบแผนชีวิตอันดีงามและครรลองลู่ออยที่บรรพบุรุษ
ได้สั่งสมไว้ยังคึดแน่นอยู่ในสำนึกของพ่อเผ่า..." เราเคยรุ่งโรจน์
เคยยิ่งใหญ่ไม่แพ้พวกไทยหรือพวกพม่า เราไม่ใช่ชาวเขาอันต่ำต้อย
....." (มาลา คำจันทร์, 2524 : 32)

2.4 ความรักที่ก่อให้เกิดจริยธรรมอันหลากหลาย

หม่อเงพอ และนุโพมีความรักต่อกันเยี่ยงมิตรแท้ มีความจริงใจและปรารถนาให้ผู้ทีตนรักเป็นสุข เมื่อหม่อเงพอซักสนอดอยาก นุโพได้แสดง

ออกถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันสิ่งของต่าง ๆ ให้หม่อมเงงเสมอ จริยธรรม ดังกล่าวผู้แต่งได้แสดงให้เห็นว่าบางส่วนตัวละครเด็กเหล่านี้ ได้รับอิทธิพลหรือเห็นแบบอย่างจากผู้ใหญ่ เช่น พ่อของนุโพ คือเปละโพ สงสารหม่อมเงงที่ไม่มีที่นาทำกิน จึงชวนหม่อมเงงมาทำนาด้วยกันและแบ่งปันข้าวให้อย่างเต็มที่ ส่วนนางหน่อเปะซอ ก็สนับสนุนและเต็มใจที่นุโพแสดงความเอื้อเฟื้อต่อเพื่อน ดังเช่นตอนที่นุโพขอแบ่งข้าวไปให้หม่อมเงง นางก็เต็มใจที่จะแบ่งปันให้ดังความที่ว่า

"เมื่อวานข้าไปบ้านหม่อมเงง" นุโพพูดไม่มองหน้าแม่
"ทำไม"

"มันไม่มีข้าวกิน" ข้าเห็นแม่มันหุงข้าวโหดปนลูกเค็ย"

"แกจะแบ่งข้าวไปให้หม่อมเงงอีกละซี"

"น้องมันเยอะ" นุโพพูดอ่อย ๆ เพราะคิดว่า แม่จะดุที่เขา มักจะขอแบ่งข้าวสารไปให้เพื่อนบ่อย ๆ แต่แม่กลับกอบข้าวใส่กะบะเล็ก ๆ จนเต็ม นุโพรับแล้ววิ่งต้อไปหาเพื่อน

(มาลา คำจันทร์, 2527 : 16-17)

ความเอื้อเฟื้อที่ได้รับทำให้หม่อมเงงมีความซาบซึ้ง และรู้สึกอยู่เสมอว่า "ข้าไม่มีพรอกว่าข้าวที่ได้หว่านกับเขามาจากยั้งแก" (2524 : 85) ... "ข้าไม่รู้จะตอบแทนแกอย่างไร" (2524 : 85) ความรักระหว่างเพื่อนที่หม่อมเงงและนุโพมีต่อกันนั้น หม่อมเงงพอในฐานะที่เป็นผู้รับผลอดมาจึงเกิดความสงัดใจ ต้องการจะทดแทนบุญคุณอยู่เสมอ ดังนั้นเมื่อมีโอกาสหม่อมเงงจึงกล้าที่จะเสี่ยงชีวิตเพื่อให้เพื่อนที่รักปลอดภัย ดังเช่นเหตุการณ์ตอนที่ "หม่อมเงงตัดสินใจกระชากแขนเพื่อนล้มลงแล้วคร่อมทับ ลมเย็นพุ่งผ่านหลังตั้งหวัด" (2524 : 78) การตัดสินใจครั้งนั้นทำให้หม่อมเงงแทบเอาชีวิตไม่รอด แต่เขาก็ได้ตัดสินใจไปแล้วเพราะความรักที่มีต่อเพื่อน ประกอบกับความสำนึกที่อยากจะทดแทนบุญคุณของเพื่อนรัก

ความรักที่มีต่อเพื่อนมนุษย์ทำให้เกิดจริยธรรมเกี่ยวกับความสามัคคี การละทิ้งความเห็นแก่ตัว เช่น เมื่อเด็ก ๆ ในหมู่บ้านหล้าเกวคือถกออาหารในป่าแล้ว

ไปพบคิตะนี (ตัวมัน) ที่ชุดโพรงทำรังอยู่ในจอมปลวกร้าง เด็ก ๆ ต่างก็ช่วยกันใช้ จอบขุดดินที่แข็งกระด้าง เพื่อนำน้ำหวานจากรังตัวมันมาแบ่งปันกัน ไม่ได้แก่งแย่งกัน ทั้ง ๆ ที่น้ำหวานจากรังตัวมันชวาจะแท้จริงถือว่าเป็นสิ่งวิเศษสุด เพราะเป็นทั้งอาหาร ชั้นเลิศและเป็นตัวยารักษาโรคได้

ความรักที่มีต่อแม่และน้องทำให้หม่อมเงพอแสดงพฤติกรรมที่แสดงออกทาง จริยธรรมในด้านความรับผิดชอบและเสียสละ เช่นเมื่อหม่อมเงพอเห็นว่าอาหารที่หา มาได้มีน้อยอาจทำให้แม่และน้องกินไม่อิ่ม ตนเองจึงสละส่วนที่เป็นของตนให้แม่และ น้อง คังข้อความที่กล่าวไว้ว่า

แม่เรียกกินข้าว น้อง ๆ เฮโลเข้าหา... แม่และน้อง ๆ
 ตะกรามกินอย่างหิวโหย เงพอเซ็ดมือกับสะโพกแล้วนั่งลง...
 เด็กเริ่มรุ่มถอนใจแล้วผละออกมาเงียบ ๆ นางหน่อที่คามอง
 ตามอย่างแปลกใจ
 "ไม่หิวหรือ หม่อมเงพอ?"
 "แม่กับน้องกินเถอะ กินให้อิ่มนะ ข้าไม่หิว"
 หม่อมเงพอเดินลงกระโตมา... เด็กเขื่องเงยหน้ามองฟ้า...
 ข้าจำเป็นต้องพูดปด มีแต่สูเท่านั้นที่รู้ว่าข้าหิวหรือไม่หิว
 (มาลา คำจันทร์, 2524 : 58)

แม้ว่าการพูดเท็จเป็นพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ แต่ผู้แต่งได้แสดงเหตุผล ของการแสดงออกทางพฤติกรรมนั้นอย่างชัดเจนว่า การละเลยจริยธรรมดังกล่าว ไม่ได้ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และผู้แสดงพฤติกรรมแสดงออกมาด้วยความตั้งใจอันดี กลับทำให้เกิดจริยธรรมเกี่ยวกับความเสียสละและความรับผิดชอบต่อผู้อื่นของเด็กชาย วัลรุ่นที่จำเป็นต้องฝึกหัดเป็นผู้นำของครอบครัว ความรับผิดชอบและความเสียสละ เพื่อสมาชิกในครอบครัว เป็นคุณสมบัติที่หัวหน้าครอบครัวพึงมี

ความรักที่มีต่อแม่ ทำให้หม่อมเงพอเกิดความวิตกกังวลในความเจ็บป่วย ของนางหน่อที่คา บทสนทนาระหว่างบุโพกกับหม่อมเงพอ แสดงให้เห็นถึงจริยธรรมใน

ด้านความรัก ความหวังใย และความรับผิดชอบที่หม่อมเงงมีต่อแม่อย่างสิ้นเหลือ
 ดังข้อความที่ว่า

"แกคิดอะไร หม่อมเงงพอ?"...

"ข้าคิดถึงแม่ ข้าเป็นห่วงแม่ แม่ข้าอ่อนแอ ออดแอด
 ไม่แข็งแรงอย่างแม่แก ไกลบ้านอย่างนี้ ข้ากลัวว่าบุบยับ
 แม่เป็นอะไรไป ใครจะดูแลแม่ (มาลา คำจันทร์,
 2524 : 88)

นอกจากความรู้สึกที่หม่อมเงงมีต่อแม่แล้ว หม่อมเงงยังแสดงให้เห็นถึง
 พฤติกรรมที่แสดงออกถึงความรัก และรับผิดชอบที่ตนมีต่อน้อง ๆ ทั้งหมด เมื่อตนและ
 น้อง ๆ กำพร้าทั้งพ่อและแม่ ดังข้อความที่กล่าวไว้ว่า

หม่อมเงงพอหันกลับทรูตามองหน้ามอมแมมที่คลออยู่สองข้าง
 ลีนพ่อแล้ว... แม่ก็ละจาก ... ต่อแต่นี้ เขาต้องเป็นทั้งพ่อและแม่
 ของน้องอีกห้าคน" (มาลา คำจันทร์, 2524 : 132)

ความรักที่พึงมีต่อเพื่อนมนุษย์ที่แม้จะต่างเผ่าพันธุ์ก็เพื่อแผ่หัวใจไมตรีให้
 กันและกันได้ดังจะเห็นได้จาก แพทย์ และพระภิกษุ ที่ชนมารักษาชาวเขาบนตอยและ
 ให้คำปรึกษา รวมทั้งช่วยเหลือในด้านการศึกษาของเด็ก ๆ ในหมู่บ้าน นอกจากนี้
 ยังเห็นได้จากเหตุการณ์ตอนที่เปละโพและเพื่อนบ้านขึ้นตอยขุนยะเพื่อหาอาหาร . ระยะ
 ทางที่แสนไกล และความกันดารแห้งแล้งในฤดูร้อนบนตอยทำให้ทุกคนหิวโหยและ
 กระจายน้ำ ชาวเขาเผ่าม้งได้แสดงน้ำใจต่อกะเหรี่ยงกลุ่มนี้ และในโอกาสที่จะลา
 จาก เปละโพได้แสดงน้ำใจตอบแทน นับว่าเป็นจริยธรรมที่เกี่ยวกับความมีน้ำใจ
 และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่เกิดจากความรักที่มนุษย์มีต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ดังข้อความ
 ที่กล่าวว่า

หมู่บ้านแม้วหมกหมองกลางเปลวแดด ...หลายคนปากเหม็น
 ทั้ง... ถึงจะต่างเผ่าต่างภาษา แต่อย่างน้อยก็เป็นเพื่อนร่วม
 ตงตอยด้วยกัน น้ำใจใสเย็นคงมิให้จิบข้าง..." ขอข้ากินน้ำ
 น้อยเถอะ" (มาลา คำจันทร์, 2524 : 60)

ก่อนจะลาจากเปลวไฟได้แสดงน้ำใจอันเป็นคุณลักษณะอันดีงามของมนุษย์ คือความมีน้ำใจทดแทนและการหาโอกาสทดแทนผู้มีบุญคุณต่อตนด้วยความเต็มใจ ตั้งข้อความที่กล่าวว่า

"ข้าไปละนะพ่อเฒ่า"

"เออ... เออ ถ้าผ่านมทางนี้ก็แวะอีกนะ"

"ถ้าพ่อเฒ่าไปทางโน้นแวะบ้านฉันนะ พวกเราอยู่หล้าเกวคี่"

(มาลา คำจันทร์, 2524 : 61)

วรรณกรรมเยาวชนเรื่องหมู่บ้านอาบจันทร์ แสดงความขัดแย้งระหว่าง มนุษย์กับโชคชะตาและกรรมชาติ ผู้แต่งได้แสดงภาพชีวิตของคนในชนบทที่ต้องดำรง อยู่ท่ามกลางความโหดร้ายของกรรมชาติ และในขณะที่เดียวกันผู้แต่งได้แสดงให้เห็นว่า ชีวิตมนุษย์สามารถดำรงอยู่ได้โดยอาศัยผลผลิตจากกรรมชาติ และคุณสมบัติของจิตใจ อันเปี่ยมด้วยจริยธรรม เนื้อหาทางจริยธรรมในวรรณกรรมเรื่องนี้ก็คือคุณลักษณะ เกี่ยวกับการพึ่งตนเอง ความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ การตระหนักถึงคุณค่า ของกรรมชาติและการนำทรัพยากรมาใช้อย่างคุ้มค่า ความเคร่งครัดในจารีตประเพณี ที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในเผ่าพันธุ์และยึดมั่นในความดีงาม ทั้งยังแสดงให้เห็นคุณ ลักษณะทางจริยธรรม ซึ่งมีผลสืบเนื่องมาจากความรักที่มนุษย์พึงมีต่อกันในหลายลักษณะ คือความเอื้ออารี ความอดทน ความเสียสละ ความกตัญญูรู้คุณ ความซื่อสัตย์และ ความละเอียดต่อความชั่ว ผู้อ่านจึงเกิดความประทับใจต่อสังคมที่อ่อนด้อยในความเจริญ ทางด้านวัตถุ แต่กลับมีความเจริญทางด้านจิตใจสูงส่ง เข้าถึงห้วงที่สำคัคือ คนใน ชนบทอาจด้อยการศึกษา แต่จริยธรรมในด้านต่าง ๆ ที่มนุษย์พึงมีเพื่อการอยู่ร่วมกัน อย่างเป็นสุขนั้นกลับมีมากล้น จริยธรรมดังกล่าวเป็นพลังความดีที่สร้างสรรคสังคมนำ ให้มีความสุขอย่างแท้จริงคือความสุขทางใจ วรรณกรรมเยาวชนเรื่องนี้จึงเป็นวรรณกรรม ที่แสดงถึงคุณค่าอันยิ่งใหญ่ของมนุษย์ที่ไม่มีขีดค้นของถิ่นฐานและ เผ่าพันธุ์

เนื้อหาทางจริยธรรมในวรรณกรรมเยาวชนเรื่องลูกป้า

1. เนื้อเรื่องและแก่นเรื่อง

เนื้อเรื่องของวรรณกรรมเยาวชนเรื่องลูกป้า เกี่ยวข้องกับมิตรภาพของเด็กชายคือยาชิและเมืองคำ ยาชิเป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเดียวกับเมืองคำ ซึ่งเป็นลูกชายของพ่อหลวง (ผู้ใหญ่บ้าน) อันแก้ว ฐานะความเป็นอยู่ของเมืองคำดีกว่ายาชิ ครั้งแรกที่เด็กทั้งสองพบกันในป่า เมืองคำได้ทำร้ายยาชิเพราะโกรธที่ยาชิยิงปืน ทำให้คนป้าซึ่งกำลังจะเข้ากรงนกต่อของตนตกใจหนีไป พ่อของเมืองคำได้สั่งสอนด้วยเหตุผลให้เข้าใจว่ายาชิมิได้ตั้งใจทำผิด แต่เขาทำไปเพราะไม่รู้ว่าบริเวณนี้เป็นเขตหวงห้าม เมืองคำได้ฟังเหตุผลของพ่อก็เข้าใจและตั้งใจว่าจะขอโทษยาชิ การพบกันครั้งหลังยาชิได้มีโอกาสช่วยชีวิตเมืองคำไว้จากการถูกงูกัด เมืองคำจึงขอโทษและยอมรับยาชิเป็นเพื่อน

เมื่อเปิดภาคเรียนใหม่เมืองคำและยาชิได้เข้ามาเรียนต่อในเมืองโดยที่ยาชิได้รับทุนอุดหนุนการศึกษาจากสภาตำบล ซึ่งมีพ่อหลวงอันแก้วผู้ใหญ่บ้านเป็นกรรมการร่วมพิจารณาคัดเลือก ทำให้ชู้พ่อลูกชายพ่อค้าชาวกะเหรี่ยงในหมู่บ้านเดียวกันเข้าใจผิดว่า ตนไม่ได้รับการคัดเลือกเข้ารับทุนอุดหนุนการศึกษาก็เพราะพ่อของเมืองคำสมคบกับพ่อของยาชิใช้วิธีทุจริตจึงโกรธและหาโอกาสแก้แค้นยาชิหลายครั้ง จนกระทั่งวันหนึ่งชู้พ่อกับเพื่อนวางอุบายใส่ร้ายให้เพื่อน ๆ และครูในโรงเรียนเข้าใจว่ายาชิเป็นขโมย เมืองคำได้พยายามปกป้องและช่วยเหลือยาชิ แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ กลับกลายเป็นว่าเมืองคำต้องเป็นศัตรูของชู้พ่อและเพื่อน ๆ ด้วย ชู้พ่อและเพื่อน ๆ พยายามกลั่นแกล้งและหาเรื่องทะเลาะวิวาท อย่างไรก็ตามด้วยความดีและมีน้ำใจของยาชิ ยาชิจึงชนะใจของชู้พ่อได้ ชู้พอสารภาพความจริงทั้งหมดที่ตนเองเป็นผู้ก่อขึ้นต่อหน้าเพื่อน ๆ ในหอพักของโรงเรียน กว่าเหตุการณ์เลวร้ายที่โรงเรียนจะผ่านพ้นไปก็สิ้นปีการศึกษา

เมื่อเปิดภาคเรียนในปีการศึกษาใหม่ ยาชิไม่ได้กลับมาเรียนอีก เพราะพ่อของเขาประสบอุบัติเหตุในขณะที่กำลังทำงานอย่างหนักเพื่อหาเงินมาเสียค่าเล่าเรียนให้ยาชิ เมื่อพ่อขาดเงินจนหลังพินัยยาชิจึงต้องทำงานทุกอย่างแทนพ่อ แม้จะหมดหวังที่จะเข้าศึกษาต่อในระบบโรงเรียน แต่ยาชิก็ยังไม่สิ้นหวังที่จะต่อสู้ชีวิตด้วยความดี

และความเพียร ส่วนเพื่อนทั้งสองคือเมืองคำและซุทอเข้าใจถึงความปรารถนาของ ยาซี เมื่อเห็นว่าเพื่อนหมดโอกาส เด็กทั้งสองจึงตั้งใจว่าเรียนจบแล้วจะออกมา เป็นครูเพื่อสร้างความหวังของยาซีให้เป็นจริง

สารของวรรณกรรมเยาวชนเรื่องลูกป่า คือมิตรภาพของเด็กชายชาวชนบท ซึ่งแม้ต่างเผ่าพันธุ์ก็มีความรักมั่นคงหนักแน่นต่อกันด้วยความประจักษ์ในน้ำใจของความ เป็นมิตรแท้ นอกจากนี้ผู้แต่งยังได้แสดงคุณค่าของชีวิตเด็กบ้านป่าที่ด้อยความเจริญ ทางด้านวัตถุ แต่เด่นในด้านจริยธรรมในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติตนต่อผู้อื่น พฤติกรรมการดำเนินชีวิตของตัวละครในเรื่องบ่งบอกแนวปฏิบัติที่พึงประสงค์เป็นลักษณะ เด่นเชิงจริยธรรมในด้านต่าง ๆ หลายประการ

2. เนื้อหาทางจริยธรรม

2.1 ความใฝ่รู้และมานะบากบั่น

ยาซีแสดงพฤติกรรมที่บ่งบอกถึงความใฝ่รู้ในเรื่องการศึกษา เล่าเรียน โดยการเป็นนักอ่านที่ครูเองก็ยอมรับในคุณสมบัติข้อนี้ ดังคำพูดที่ครูพูดกับพ่อ ของยาซีว่า ยาซีเรียนเก่ง ชยันหมั่นเพียรในการเรียนว่า

"...หนังสือของผม ยาซีเอาไปอ่าน
แทบไม่ค้างแล้วครับ"

"มันແກ່ພີແກ່ນ້ອງ ກາຣງານມັນກໍ່ຢູ່ຮອກຮູ
ແຕ່ແລ່ອເປັນໄມ້ໄດ້ມັນຕ້ອງຫຍິບໜັງສື່ມາອ່ານທຸກວັນ"

(มาลา คำจันทร์, 2525 : 38)

บทสนทนาดังกล่าวแสดงให้เห็นพฤติกรรมของยาซีว่า การใฝ่รู้ในเรื่องการศึกษามีได้ทำให้เขาละเลยความรับผิดชอบต่อครอบครัว แม้พ่อเอง ก็ยอมรับว่า "การงานมันก็อยู่หรือครู"

ความมานะบากบั่นในการเรียนของยาซี มีความสัมพันธ์ กับความสำนึกและมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและเผ่าพันธุ์ของตนให้พ้นจากการถูกเหยียดหยามของคนต่างเผ่า ความสำนึกว่าตนเป็นชาวเขาที่ถูกดูถูกว่าสกปรกและ

คำต่อนั้นยังอยู่ในใจของพวกเขาเสมอ เพราะคำพูดที่คนต่างเผ่าเรียก
 เผ่าพันธุ์ของเขาคือ "ยางกะเล... ไ้อย่างขี้ไม่ล้างกัน" (2525 : 12)
 ความสำนึกนี้ไม่ใช่จะเกิดขึ้นเฉพาะตัวละครเด็กเท่านั้น แม้ผู้ใหญ่เองก็มีความ
 รู้สึกฝังอยู่ในจิตใจ และแสดงออกโดยการกระทำ เช่น พ่อของยาชิไม่กล้าเข้า
 ไปนั่งเสมอกับผู้ใหญ่บ้านอื่นแล้ว แม้ในคำพูดก็เห็นได้ชัดเจนว่า ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้
 มีความคิดว่าพวกตนได้รับการดูถูกเหยียดหยามจากคนต่างเผ่าตลอดมา และในจิตใจ
 ได้สำนึกนั้นตนก็อยากจะให้กระเหรี่ยงรุ่นลูกหลานได้หลุดพ้นจากการเหยียดหยามนี้
 ดังคำพูดที่พ่อของยาชิกล่าวกับพ่อหลวงอื่นแล้วว่า

“พวกข้าเป็นยาง เป็นคนคอยเหม็นสาบ พวกข้าถูกเหยียดหยาม
 เหมือนเป็นหมูเป็นหมา ข้าเองไม่เข้าใจนัก ยางก็คน ไ้ก็คน
 ทำไมต้องถูกเหยียดหยามกัน ข้ากลัวลูกข้าจะถูกรังเกียจเหมือน
 พ่อมัน (มาลา คำจันทร์, 2525 : 33)

การตระหนักที่จะหาหนทางให้หลุดพ้นจากการดูถูกเหยียดหยาม ทำให้
 ตัวละครมองเห็นความสำคัญของการศึกษาเล่าเรียน ความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเอง
 และ เผ่าพันธุ์เป็นจริยธรรมที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกรับผิดชอบในฐานะที่ตนเป็นคนใน
 เผ่า เหตุผลหนึ่งที่ช่วยตอกย้ำความสำนึกของยาชิก็คือการกระตุ้นของครูแม้ว่าไม่ใช่
 คนเผ่าเดียวกัน ครูได้แสดงจริยธรรมทั้งด้วยความรับผิดชอบต่อหน้าที่โดยไม่เลือก
 ที่รักมักที่ชังและด้วยความปรารถนาดีอย่างแท้จริง ดังที่ผู้แต่งบรรยายว่า แม้ว่าจะ
 อยู่ในระหว่างปิดภาคเรียนและหมดภาระหน้าที่ในการสอนตามเวลาที่กำหนด แต่ครู
 ก็ยังมีความตั้งใจต่อยาชิ โดยการยื่นคอยมาสอนกวดวิชาเพื่อให้ยาชิสอบชิงทุน
 อุดหนุนการศึกษา ครูย้าอยู่เสมอว่า "ยาชิต้องชิงทุนให้ได้นะ เพื่ออนาคตของตัวเอง"
 (มาลา คำจันทร์, 2525 : 49) และยังปลุกสำนึกให้ยาชิทำเพื่อชนในเผ่าของตน
 อีกว่า

"...ยาชิเป็นความหวังของพ่อแม่ ของหมู่บ้าน ของเพื่อน
 ร่วมเผ่า ยาชิต้องกลับมาเป็นครูให้ได้ จริงอยู่คงคอยมีครู

เกือบทุกหมู่บ้าน แต่เขาก็เป็นคนอื่น ไม่มีใครรู้จักตัวเรา
 ทั่วไปกว่าเราหรอก เช่นกันไม่มีใครเข้าใจปาเกะยอ
 ทั่วไปกว่าปาเกะยอด้วยกัน ถ้ายาซีได้เป็นครูที่หมู่บ้าน
 เราเอง บ้านเราคงดีขึ้นเยอะ" (มาลา คำจันทร์,
 2525 : 49)

ความมานะบากบั่นในการศึกษาเล่าเรียนและความต้องการที่จะเป็นครู
 ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากสภาพความยากจนขัดสนของพ่อแม่ที่ยาซีได้เห็นและประสบมา
 ตลอดชีวิต จึงทำให้ยาซีและพ่อแม่มีความคิดที่จะใช้ความรู้เป็นเครื่องมือขจัดสภาพ
 ชีวิตที่ขัดสนขาดแคลน ต้องอาศัยธรรมชาติและใช้กำลังกายเข้าแลกด้วยการทำไร่
 ทำนาอย่างบรรพบุรุษ ดังที่พ่อของยาซีกล่าวกับครูว่า

"คนคอยอยู่กับฟ้ากับฝน ปีโตฝนแล้งพวกเราก็คอยอยาก
 ปีโตฝนดีก็กินเต็มปากเต็มท้อง มันลำบากนะครู ผมถึงอยาก
 ให้ลูกมันเรียนมีความรู้เป็นครูเป็นบา (มาลา คำจันทร์,
 2525 : 45)

เหตุผลที่ยาซีต้องการจะเป็นครูมีมากพอที่จะทำให้เขามีความมานะ
 บากบั่นและใฝ่หาความรู้ด้วยความมุ่งมั่นจนครูที่สอนเขาบอกกับพ่อว่า "ยาซีเรียนดี
 อยู่เสมอครับ... ชอบอ่านหนังสือมากกว่าชอบเตะบอลกับเพื่อน ๆ (2525 : 38)
 และเมื่อมีโอกาสได้เข้ามาเรียนต่อในเมือง ยาซีแสดงให้เห็นจริยธรรมในด้าน
 ความขยันหมั่นเพียร เขาขยันเข้าห้องสมุด มีความรับผิดชอบต่องานที่ครูมอบหมาย
 ให้ทำ ดังข้อความที่กล่าวว่า

"นอนเถอะยาซี"
 "งานซ้ายังไม่เสร็จ"
 "งั้นข้านอนก่อนนะ"

เมืองคำเก็บสมุดหนังสือเดินไปกับเพื่อนร่วมหอคนอื่น ๆ
 แต่ยาซียังก้มหน้าจดจ่ออยู่กับตัวอักษรมากมาย ห้องประชุม
 โลงคนแล้ว ไฟเพดานคู่วังเวง มันถูกดับที่ละจุดสองจุด

ยาซีรวบรวมสมุดหนังสือลูกขึ้น เมื่อขึ้นไปถึงห้องนอน
ปรากฏว่าเพื่อนของเขาหลับนอนไปแล้ว (มาลา คำจันทร์,
2525 : 70)

ส่วนเมืองคำนั้นไม่ยอมเรียนหนังสือ ทั้งนี้เพราะชีวิตของเมืองคำมี
ความสุข แม้จะต้องฝึกหัดอาหารแต่ก็เป็นการกระทำที่ตนพอใจและสนุกสนานตาม
ปกติในวิถีชีวิตของเด็กในชนบททั่วไป เมืองคำปราศจากความคับแค้นขัดสน เขาอยู่ใน
ในหมู่บ้านอย่างมีศักดิ์ศรีของ "ลูกผู้ใหญ่บ้าน" เมืองคำจึงไม่เห็นความจำเป็นของ
การศึกษาเล่าเรียนเพื่อนำวิชาความรู้มาพัฒนาตนเองและเผ่าพันธุ์เช่นยาซี เมืองคำ
ไม่ยอมเป็นครู เพราะครูในพระคัมภีร์ของเมืองคำนั้น "ดีแต่ดีเด็ก ขำไม่เห็นอยาก
เป็น" (2525 : 41) พระคัมภีร์ของเมืองคำและยาซีต่างกัน ทั้งนี้เพราะยาซีเป็น
นักเรียนที่ตั้งใจเรียน มีความรับผิดชอบ มีผลการเรียนดีเยี่ยมเป็นที่พอใจของครู
ผู้สอนต่างกับเมืองคำ ซึ่งเบื้องหน้าเรื่องการเรียนอาจได้รับการลงโทษเนื่องจาก
สาเหตุของการเรียนจึงเป็นผลให้เมืองคำไม่ได้คิดอย่างยาซี เมืองคำไม่รู้ลึกถึง
ความจำเป็นที่จะต้องใช้ความรู้มาช่วยยกฐานะของตนเอง ยังมีความรู้สึกสนุกอยู่กับ
การดำเนินชีวิตตามแบบอย่างของเด็กชายชาวชนบทที่ยังสนุกสนานอยู่กับการศึกษา
และฝึกจับสัตว์หาอาหาร เช่น ฝึกวิธีต้อนนกจากพ่อจนสามารถทำได้ พฤติกรรมของ
เมืองคำแสดงให้เห็นความมานะบากบั่นไม่ย่อท้อ ถึงแม้ว่าการฝึกฝนนั้นจะต้องใช้
เวลาและความอดทนอย่างมากก็ตาม เมืองคำได้แสดงความมุ่งมั่นจนประสบผลสำเร็จ
ตั้งข้อความที่กล่าวว่า

นกตั๋ยยังคู้ย เชื้ออยู่แกรกรกราก ลำคออวบ ๆ ยืด ๆ หด ๆ
แต่เสียงอวบคำหาได้เปล่งจากปากนกไม่ เมืองคำซุ่มอยู่
ไม่ไกล เอามือประกอปากแล้วอันลมเป่าออกมาเป็นเสียงนก
ไม่หนักไม่เบา ไม่ตะเบ็ง และไม่ค้อยพืด ๆ ขนาดเสียงนก
นั้นแหละ เด็กชายหัดอยู่นานกว่าจะใช้การได้ แรก ๆ พ่อหัด
ให้ฟังเสียงนกก่อน พ่อประกอมือให้ดู ระหว่างนี้วก้อยทั้งสอง
มีรูนิคหนึ่ง หัวแม่มือขนานกันและมีรูสำหรับเป่าลมด้วย เมื่อลม
ผ่านอุ้งมืออูม ๆ ไปออกทางนิ้วก็ยักก็มีเสียงอืด ๆ เรียกว่าอืดนก

เมื่อคำหัดอันลมระบายลม สามสี่วันแรกมีแต่ลมออก
มาเหมือนคนพันหลอเป่าไฟ หัดอยู่อย่างนั้นตั้งครึ่งเดือน
ก่อนเดือน กระทบมีเสียงอืด ๆ และนกก็ตบ ฟ่องจึง
อนุญาตให้ต่อนกได้ตามลำพัง ไม่ต้องตามหลังพ่อด้วย ๆ
ต่อไปแล้ว... (มาลา คำจันทร์, 2525 : 8)

2.2 การประหยัดและออม

จริยธรรมในด้านการประหยัดและออมส่วนใหญ่จะพบใน
พฤติกรรมของยาชิ กล่าวคือ ยาชิเป็นผู้รู้ฐานะของตนเอง เงินทองที่พ่อแม่หามาได้
เขารู้ว่าได้มาด้วยความเหนื่อยยาก ดังนั้นเมื่อพ่อสั่งสอนให้เขารู้จักใช้จ่ายในสิ่งที่
จำเป็น ยาชิก็รับคำพ่อ ดังคำพูดที่พ่อสั่งสอนยาชิว่า

"จำไว้ว่าเราคนป่าคนดอยทุกซัยก เงินทอง
ไม่ได้ไหลออกรูอย่างน้ำจากบ่อ ใช้จ่ายอะไร
อย่าให้สิ้นเปลืองนัก แก้ก็รู้ว่าเงินทองบ้านเรา
หาได้ยากแค่ไหน บางวันหาไม่ได้สักบาทก็มี
แต่อยู่ในเมืองรายใช้รายจ่ายมันเปลืองมาก
พ่อจะหาเงินส่งให้ไม่ทัน"

"ข้าไม่ใช้จ่ายให้เปลืองหรือพ่อ ข้าจะใช้แต่ที่
จำเป็น" (มาลา คำจันทร์, 2525 : 57)

ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่แสดงออกทางจริยธรรม
ในด้านการประหยัดและออมว่า เมื่อยาชิเข้ามาเรียนในเมือง ยาชิก็พยายามใช้จ่าย
แต่สิ่งที่จำเป็นเท่านั้น พยายามหลีกเลี่ยงการใช้จ่ายเงิน เช่น การเอาผ้าห่มนอนที่แม่
หอบให้มาจากบ้าน แม้ว่ามันจะบางและบ้องกันความหนาวได้น้อย แต่ยาชิก็พยายาม
ทะนุถนอมมัน ดังข้อความที่กล่าวว่า

ผ้าห่มทอลายยาวไม้ไผ่ของแปลกจนน่าทิ้งสำหรับ
เด็ก ๆ ในชนบทแถบถิ่นนี้ หลายคนอาจเขื่อนหน้า
หนีด้วยซ้ำ คำที่มันเบาบางจนแทบจะเรียกเป็น

ผ้าห่มไม่ได้ มันป้องกันความหนาวและให้ความอบอุ่นได้
 ไม่ใช่เท่าผ้าห่มจากร้านค้า กระนั้นยาชียังขยันทนและ
 ทะนุถนอมมันดีบตี

"ทำไมแกไม่ซื้อผ้าห่มพันราบสักผืนวะ?"

"ข้าไม่คุ้ม ห่มแล้วมันคันนอนไม่หลับ"

ยาชียหาข้ออ้าง แท้จริงเขาไม่มีเงินจะซื้อ

..."มันจะอุ่นหรือนะ?"

"อุ่นซิ ข้าห่มถึงสองผืนเชียวนะ

อยู่บนคอยหนาวว่าข้ายังห่มผืนเดียวเท่านั้นแหละ"

(มาลา คำจันทร์, 2525 : 99-101)

เมืองคำเป็นตัวละครตัวหนึ่งที่มีพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการมี
 จริยธรรมด้านการประหยัดและออม ครอบครัวของเมืองคำมีฐานะดีกว่ายาชีย แต่ก็
 ไม่ได้ร่ำรวยนัก พ่อแม่จึงสอนให้เมืองคำใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ รู้จักหา
 อาหารจากธรรมชาติโดยไม่ต้องซื้อหา พฤติกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นในวิถีชีวิตของตัว
 ละครเด็กในเรื่องนี้หลายตอน เช่น ในคืนวันฝนตก ตัวแมงมันก็จะออกมาจากรู
 เมืองคำชวนพ่อไปจับแมงมัน แต่พ่อเห็นว่า พ่อหาเลี้ยงเมืองคำมานานแล้ว คราวนี้
 ให้เมืองคำไปจับแมงมันมาให้พ่อกินบ้าง ดังความที่กล่าวไว้ว่า

"แมงมันท่าจะออกมานะพ่อ"

"ลองดูซิ"

"พ่อไม่หาคับข้าหรือ?"

"พ่อหาเลี้ยงแกมานานแล้วเมืองคำ แกลลองหาให้พ่อกิน

มังซิวะ ดูซิว่าจะพอกินหรือไม่"

"เรื่องเล็กพ่อ" เมืองคำทำสีหน้าหยิ่ง ๆ

ฉวยชวดเหล้ากับกะลาใส่ไข่เข้าไปในสวน สองตามอง

สอดสายตามุ่มไม้และพื้นดิน...

(มาลา คำจันทร์, 2525 : 47-48)

2.3 ความซื่อตรงและความมีวินัย

ยาชิเป็นตัวละครที่แสดงออกถึงจริยธรรมในด้านความซื่อตรง ดังเช่นเมื่อยาชิพบว่าหนังสือและของมีค่าอื่น ๆ วางอยู่บนเตียงนอนของเขา เขาไม่ถือโอกาสหยิบฉวยสิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตน แม้ว่าของมีค่าเหล่านั้นจะไม่ปรากฏชื่อเจ้าของ เขาอาจยึดถือเป็นสิทธิ์ของตนได้ เพราะถือว่าสิ่งเหล่านั้นไม่ใช่ของเขา เมืองคำก็เป็นตัวละครที่มีจริยธรรมเกี่ยวกับความซื่อตรง จะเห็นได้จากการที่เมืองคำเป็นผู้สนับสนุนให้ยาชินำสิ่งของที่เก็บได้ไปวางเอาไว้ในที่ ๆ มองเห็นได้ง่าย ใครเป็นเจ้าของจะได้มองเห็นและหยิบคืนไป ดังตัวอย่างในบทสนทนาของยาชิและเมืองคำที่ว่า

"เจ้าของอาจวางผิด ตั้งไว้นั้นแหละยาชิ
เจ้าของมาพบคงเก็บไป" (มาลา คำจันทร์,
2525 : 73)

และ

"สมุดของใครมาอยู่ใต้พูกข้าว ของแกหรือ?"
เมืองคำมองสมุดในมือเพื่อนแล้วส่ายหน้า
"ไม่ใช่ของข้าหรอก ข้าใช้สมุดโรงเรียน
หน้าปกการ์ตูนอย่างนี้ข้าไม่มี"
"ข้าก็ไม่มี" ยาชิพลิกสมุดกลับไปกลับมา
"ยังใหม่อยู่เลย ชื่อก็ไม่เขียนไว้"
"ของใครก็ช่างมันเกิดยาชิ แกวางโต๊ะหน้าห้อง
เจ้าของคงพบเอง" (มาลา คำจันทร์,
2525 : 111)

ยาชิซื่อตรงต่อตนเองและกฎระเบียบของโรงเรียน ทั้ง ๆ ที่เขาอายุ เนื่องจากไม่ได้ชำระค่าอาหารให้กับทางโรงเรียน แต่เมื่อเมืองคำเสนอให้ใช้สิทธิของตนยาชิก็ละอายใจไม่อยากจะเชื่อว่าหลอกลวงผู้อื่น จึงปฏิเสธที่จะใช้บัตรรับประทานอาหารของเมืองคำ

จริยธรรมในด้านความซื่อตรงและความมีระเบียบวินัยที่แสดงให้เห็นในเรื่องนี้เป็นความมีวินัย และการรักษาระเบียบที่ไม่ได้ทำลายความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ ดังเช่นอาจารย์ลพซึ่งเป็นอาจารย์ที่สอนอยู่ในโรงเรียนมัธยมในเมืองที่ยาซีและเมืองคำไปสมัครเข้าเรียนต่อ อาจารย์เป็นผู้ที่รักษาระเบียบวินัยของโรงเรียนอย่างเคร่งครัดตามหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมาย แต่ในขณะที่เดียวกันก็รู้จักแก้ปัญหาอย่างประนีประนอมโดยไม่ขัดกับระเบียบวินัย เช่น เมื่อพ่อพยายามไปสมัครเรียนต่อแต่ไม่มีเงินไม่พอจ่ายตามที่โรงเรียนกำหนด อาจารย์ลพก็หาวิธีการแก้ปัญหาให้โดยไม่ให้ขัดกับระเบียบของโรงเรียน ดังข้อความที่กล่าวไว้ว่า

"ยาซีมันได้ทุนพ่อค้ามาทร้อยบาท" พ่อพูด

"ถ้าเสียค่าเทอมอีกพันสองคงไม่พอ"

"ผมก็เห็นใจมากครับ" ครูมองหน้าพ่อ

"แต่ระเบียบต้องเป็นระเบียบ ผมเองก็จนใจ

เอาอย่างนี้ดีไหม ลุงเสียเฉพาะค่าหอพัก

กับค่าเล่าเรียนรวมทั้งสมุดอีกเป็นพันหก

ส่วนหนังสือไม่ต้องซื้อ ผมจะวิ่งเต้นให้ยาซียืมใช้ของโรงเรียนฟรี"

(มาลา คำจันทร์, 2525 : 62)

2.๕ ความเมตตากรุณา

การหาอาหารเพื่อยังชีพและเพื่อความสนุกสนานเป็นวิถีชีวิตของเด็ก ๆ ในหมู่บ้าน บางครั้งอาจมีจริยธรรมที่สูงส่งแฝงอยู่ เช่น เมื่อยาซีและเมืองคำเข้าป่าล่าสัตว์ เมื่อมีโอกาสเขากลับละการล่าเนื่องจากเกิดความเมตตากรุณา จริยธรรมเกี่ยวกับความเมตตากรุณาเป็นจริยธรรมที่เด่นชัดและสูงส่งให้เห็นในพฤติกรรมของตัวละครเด็ก เช่น เมืองคำและยาซีไม่ยิงไก่เพราะเห็นว่ามันมีลูกอ่อนที่ต้องปกป้องเลี้ยงดู ดังความว่า

"ทำไมแกไม่ยิงล่ะ เมืองคำ"

"... แกล่ะทำไมไม่ยิง"

"มันมีลูก"

ยาชื้อปาก เสียงกุก ๆ ในคอตั้งมาจากไก่อ่า
แท้จริงมันหาใช่ไก่อ่าสาวไม่ แต่กลับมีลูกเจี๊ยบอีกฝูงหนึ่ง
ตามคิด ตัวกลม ๆ อ้วนกะปุกหลุก ร้องจิบ ๆ แจ๊บ ๆ
แม่ไก่อ่าเสียงเตือนลูกไม่ให้ผลีผลาม ตัวเองยืนปากจิก
เมล็ดข้าวก่อน เมื่อเห็นว่าไม่มีอันตรายใด ๆ จึงให้
สัญญาแก่ลูก (มาลา คำจันทร์, 2525 : 36)

ความเมตตากรุณาของตัวละครเด็กในเรื่องนี้มีส่วนสัมพันธ์กันกับการอบรม
สั่งสอนจากผู้ใหญ่ ตัวอย่างเช่น ครูชัยได้ให้ข้อคิดกับยาชื้อเกี่ยวกับความสำนึกในการ
อนุรักษ์ธรรมชาติและตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติ แสดงให้เห็นถึงความมุ่งหวัง
ของผู้แต่งที่ต้องการเสนอสารว่ามนุษย์ควรรักษาความมีชีวิตของป่าไว้มากกว่าจะมุ่ง
ทำลายเพื่อความสนุกอย่างฉาบฉวย ดังเช่นข้อความที่ว่า

พ่อทิ้งยาชื้อไว้กับครูแล้วจากไปเมื่อบ่ายแก่ ๆ เด็กชายรู้สึก
เหงา ๆ อยู่บ้าง เพราะไม่เคยห่างพ่อแม่ ครูรู้ใจและชวน
เข้าป่าไปเดินเล่น
"ทำไมครูไม่เอาปิ่นมาด้วย?"
"เอามาทำไมล่ะ?"
"ก็ยิงนก"
"ไม่ดีที่รอกยาชื้อ" ครูหันมายิ้มให้ "ปิ่นครุมีไว้ป้องกันตัว
ไม่ได้มีไว้ยิงนกหรอก นกมันก็เป็นชีวิตเหมือนเรานี้แหละ
เราไม่ควรทำให้ชีวิตอื่นดับดับ เพราะความเพลิดเพลิน
เพียงอย่างเดียว ถ้ายิงนกเพื่อเอามาเป็นอาหารก็เป็น
อีกเรื่อง แต่เรายังไม่มีความจำเป็นอย่างนั้น"
"เยอะเยอะไป ยาชิมองลงไปให้หัวลี มองให้ละเอียด
ป่ามีอะไรให้ดูให้ศึกษา ป่าไม่ได้เป็นแหล่งอาหารเพียง
อย่างเดียว ป่าเต็มไปด้วยชีวิต"
(มาลา คำจันทร์, 2525 : 40)

กฎเกณฑ์และระเบียบที่กำหนดขึ้นในสังคมไม่ได้ทำลายความเห็นอกเห็นใจ และความเมตตาต่อเพื่อนมนุษย์ ในฐานะที่ตนเป็นที่พึ่งของคนในหมู่บ้านทำให้พ่อหลวง อื่นแก้วได้แสดงจริยธรรมในลักษณะดังกล่าวด้วยการตัดสินใจเขียนรายงานเสนอให้ ยาศี ซึ่งสอบได้คะแนนเป็นรองชู่หอ ได้รับทุนอุดหนุนการศึกษาแทนชู่หอ ซึ่งมีฐานะดี กว่ายาชีมาก และสามารถเข้าเรียนต่อโดยใช้ทุนส่วนตัวได้อย่างสบาย ส่วนอาจารย์ ลพพิศุทธิธรรมที่แสดงให้เห็นถึงจริยธรรมดังกล่าว แม้ว่าตนจะเป็นผู้รักษากฎเกณฑ์ และระเบียบของโรงเรียน แต่ด้วยความเมตตากรุณาที่มีต่อศิษย์ก็ได้แสดงพฤติกรรม เกี่ยวกับความพยายามแนะนำหนทางแก้ไขปัญหาให้กับยาชีด้วยความเห็นอกเห็นใจ ในกรณีที่ยาชีไม่มีเงินจะเสียค่าหอพักและค่าอาหาร อาจารย์ลพพิศุทธิธรรมก็แนะนำให้ยาชีไปพูด สักพ่อนกับอาจารย์ฝ่ายการเงินและอาจารย์ใหญ่ ทั้งยังให้กำลังใจและให้โอกาส ยาชีหาหลักฐานมาพิสูจน์ความบริสุทธิ์ ในกรณีที่ยาชีถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ขโมยนาฬิกา ของชู่หอ

2.5 ความรักระหว่างเพื่อนและความกตัญญูต่อบุพการี

ความรักระหว่างเพื่อนเป็นพฤติกรรมทางจริยธรรมที่เด่นมาก ความรักระหว่างเพื่อนของตัวละครเด็กในวรรณกรรมเรื่องนี้ เช่น ความรักระหว่าง เมืองคำกับยาชี เมืองคำแม้จะมีนิสัยมุทะลุ แต่ก็เป็นคนที่มีน้ำใจ ห่วงใย และจริงใจ ต่อเพื่อน เช่น เมื่อยาชีถูกกล่าวหาว่าเป็นขโมย เมืองคำพยายามช่วยเหลือโดยการ ไปทำความเข้าใจกับคุณครูของยาชีคือชู่หอ ถึงแม้จะไม่สำเร็จ แต่เมืองคำก็ยังคงหา โอกาสช่วยเหลือยาชีอยู่ตลอดเวลาที่ได้ละทิ้งให้เพื่อนเผชิญปัญหาเพียงลำพัง ตัวอย่าง เช่น เหตุการณ์ที่เมืองคำเข้าไปถามข่าวคราวของยาชี หลังจากที่ถูกครูเรียกตัวเข้าไป สอบสวนกรณีนาฬิกาของชู่หอ ดังความที่กล่าวว่า

ยังไม่ถึงสองทุ่ม บนหอเจียบกริบเหมือนหอร้าง
ยาชีนั่งหน้าเสาอยู่คนเดียว ครูหนึ่งประตูก็เปิด
แง้ม ๆ เมืองคำผลุบตัวเข้ามา
"อาจารย์ว่าไงยาชี?"

"แกไม่เชื่อเลยว่าข้าบริสุทธ์"

"ข้าว่าแล้ว..."

"พรุ่งนี้ข้าต้องขัดส้วมแล้ว"

"ข้าจะช่วยแก"

(มาลา คำจันทร์, 2525 : 109-110)

การแสดงออกทางจริยธรรมของเมืองคำมีความสัมพันธ์กันกับความซาบซึ้งในพฤติกรรมที่ติงามของยาชิ เมืองคำซาบซึ้งในน้ำใจที่ยาชิมีต่อตน ดังเช่นที่เขากล่าวกับเพื่อนรุ่นพี่ที่โรงเรียนว่า "ยาชิมันมีบุญคุณกับข้า มันยิงงูให้ข้า มันช่วยเหลือเรื่องการเรียนให้ข้า (มาลา คำจันทร์, 2525 : 113) แม้เมื่อกลับไปบ้านเมืองคำก็เล่าให้พ่อหลวงอื่นแค้นทั้งว่า ยาชิได้ช่วยเหลือตนเมื่อถูกเพื่อนรังแกในขณะที่ตนไม่มีทางสู้เนื่องจากกำลังเจ็บป่วย ตนจึงรู้สึกว่ายาชิเป็นมิตรแท้ ทั้งยังยกย่องน้ำใจอันเด็ดเดี่ยวของยาชิที่ยอมเจ็บตัว เพราะต้องการช่วยเหลือตนให้รอดพ้นจากการถูกทำร้าย ทั้ง ๆ ที่ยาชิเสียเปรียบเนื่องจากตัวเล็กและผอมบางกว่าคู่ต่อสู้ ความรักที่มิต่อเพื่อนทำให้ยาชิเสียสละและยอมเจ็บตัว พฤติกรรมสืบเนื่องต่อมาคือเมืองคำยกย่องน้ำใจยาชิและตัดสินใจเปลี่ยนความคิดและมุ่งหวังที่จะเรียนหนังสือ เพื่อที่จะออกมาเป็นครูแทนยาชิ ซึ่งหมดโอกาสเรียนต่อ ทั้ง ๆ ที่เมืองคำไม่เคยชอบอาชีพนี้มาก่อน ทั้งยังเคยพูดกับยาชิบ่อย ๆ ว่า "เป็นครูมันคืออะไรวะ ดีแต่ดีเด็ก ข้าเกลียดฉิบหาย" (มาลา คำจันทร์, 2525 : 51) และยังบอกอีกว่า "เป็นครู" เมืองคำเบะปาก "ดีแต่ดีเด็ก ข้าไม่เห็นอยากเป็น" (มาลา คำจันทร์, 2525 : 41)

นอกจากความรักที่มิต่อเพื่อนจะสามารถทำให้เมืองคำเปลี่ยนความคิดแล้วยังมีความรักสำคัญที่สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมของเมืองคำได้คือ ความรักและกตัญญูต่อบุพการี เช่น เมืองคำกลับใจมามุมนะเล่าเรียนเพราะรักพ่อไม่ยอมให้พ่อผิดหวัง ความรักและกตัญญูต่อบุพการียังทำให้เกิดจริยธรรมเกี่ยวกับความมีสัจจะ ดังจะเห็นได้จากการที่เมืองคำพูดกับยาชิว่าจะตั้งใจศึกษาเล่าเรียนให้สุดความสามารถเพราะ "...ข้ารับคำพ่อไว้แล้ว" (มาลา คำจันทร์, 2525 : 110) นอกจากนี้การเชื่อฟังคำอบรมสั่งสอนของพ่อที่สอนให้เขาเป็นคนที่ไม่เกะกะระรานผู้อื่น (มาลา คำจันทร์, 2525 : 103) และการรู้ว่าสิ่งไรควรหรือไม่ควรทำ (มาลา คำจันทร์, 2525 : 104)

การปฏิบัติตามคำอบรมสั่งสอนของพ่อได้ นับว่าเมืองคำมีจริยธรรมในด้านความ
กตัญญูทวดที่ต่อบุพการีได้ด้วย

ยาชิเองก็เป็นตัวละครเด็กที่แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูทวดที่ต่อบุพการี
อย่างเด่นชัด ดังจะเห็นได้จากการที่เขาพยายามช่วยเหลือพ่อแม่ทำงานทุกอย่าง
ตามกำลังความสามารถทั้งงานบ้านและงานในไร่นา นอกจากนี้ยาชิยังระลึกอยู่เสมอ
ว่าเขาเป็นคนทำให้พ่อแม่ต้องทำงานหนักมากขึ้น เพราะต้องหาเงินมาให้เขาเป็น
ค่าเล่าเรียน การตอบแทนน้ำใจของพ่อแม่ก็คือการตั้งใจเล่าเรียนด้วยความมานะ
บากบั่นเพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามความประสงค์ของพ่อแม่และของตนเอง ยาชิมี
ความตั้งใจและมุ่งมั่นที่จะเรียนหนังสือเพื่อมาเป็นครู แต่บางครั้งความรักที่มีต่อบุพการี
ก็ทำให้เขาเกิดความรู้สึกแทบจะทนไม่ได้ที่พ่อแม่ต้องลำบาก ดังที่ยาชิกล่าวกับเมืองคำ
ว่า "คุณเป็นคนที่ใช้เงินมากที่สุดในบ้าน ส่วนพ่อแม่แทบไม่มีกิน ดังข้อความที่ว่า

"บ้านข้าทำข้าวได้ไม่เกินร้อยห้าสิบถัง... แต่ข้ามากินคนเดียว
ตั้งเจ็ดสิบ เหมมหน้าอีกเจ็ดสิบ แล้วพ่อแม่ข้าจะกินอะไร
ข้าสงสารพ่อกับแม่ข้า ต้องมาลำบากเพราะข้า"

(มาลา คำจันทร์, 2525 : 124)

ความรักและสงสารพ่อแม่ทำให้ยาชิคิดจะละเลิกความตั้งใจที่จะเรียน
หนังสือเพื่อพัฒนาเผ่าพันธุ์ของตน แต่เมื่อมีทางออกที่ว่าตนมีหนทางช่วยเหลือพ่อหา
เงินมาเป็นค่าเล่าเรียนได้เมื่อถึงเวลาที่โรงเรียนปิดภาค เช่น การออกไปหาชะเอม
มาขายเก็บเงินเอาไว้เป็นค่าเล่าเรียน ยาชิจึงมีกำลังใจที่จะต่อสู้กับความเหนื่อยยาก
ในการหาเงิน เพราะเขามีความหวังอย่างแรงกล้าที่จะทดแทนบุญคุณพ่อแม่ ดังคำกล่าว
ที่ยาชิบอกพ่อว่า "ถ้าข้าได้เป็นครู ข้าไม่ให้พ่อกับแม่ทำงานหอรอก ข้าจะเลี้ยงพ่อ"
(มาลา คำจันทร์, 2525 : 141)

เมื่อถึงเวลาที่ความหวังของยาชิสลายลงเนื่องจากพ่อประสบอุบัติเหตุจน
พิการ ความหวังในเรื่องการเรียนสูญสิ้นแต่เขาไม่ได้แสดงความผิดหวังออกมาให้พ่อ
เห็น เขาเข้าใจชีวิต เข้าใจพ่อ เข้าใจครู ดังคำตอบรับเมื่อครูบอกกับเขาว่า

"การไม่ได้เรียนหนังสือ ไม่ได้หมายความว่าเราล้มเหลว
 หรือท้อ... ความสำเร็จและล้มเหลวไม่ได้อยู่ที่การเรียน
 หนังสือเสมอไป แท้จริงมันเป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่ง
 ของชีวิตเท่านั้น มีคนอื่นมากที่พบความสำเร็จได้โดยไม่ได้อ่าน
 เรียนหนังสือ ครูหวังว่ายาชิจะเป็นอีกคนในจำนวนนั้น"
 (มาลา คำจันทร์, 2525 : 151)

เหตุผลของครูเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ยาชิมีกำลังใจที่จะต่อสู้ชีวิตตามแนวทาง
 ที่บรรพบุรุษของเขาเคยกระทำมาแล้ว ความเข้าใจชีวิตที่เกิดขึ้นจึงเป็นเหตุให้เขา
 ทำใจได้ ไม่แสดงพฤติกรรมที่ทำให้พ่อแม่ต้องเสียใจมากไปกว่าเดิม แม้จะเจ็บป่วย
 จนอาจจะพิการแต่พ่อของยาชิก็ไม่ได้สูญเสียกำลังใจ ทั้งนี้เพราะท่าทีของยาชินั้น
 แม้ว่าพ่อจะสงสารอยู่บ้าง แต่สิ่งที่พ่อรู้สึกก้ำกึ่งกันนั้นคือความภาคภูมิใจในตัวลูกชาย
 ดังความที่กล่าวถึงคำรำพึงของพ่อว่า

ก้าวเดินอย่างมั่นคงเถิด ขอแต่มีความมุ่งมั่น วันหนึ่งแกต้อง
 พบกับความสำเร็จ อย่าเสียใจเลยลูก หวังหนึ่งดับลงแล้ว
 แต่เรายังสร้างหวังใหม่ได้ แกเพียงโตยังต้องโตอีกมาก
 วันเวลาของแกยังมีอีกยาวนานนัก ขอเพียงแต่อย่าดับ
 ความหวัง วันหนึ่งแกก็ไปถึงที่หวังได้
 (มาลา คำจันทร์, 2525 : 152)

ความหวังที่จะสร้างชิ้นใหม่นั้นไม่ใช่จะเกิดกับยาชิคนเดียว แต่ในส่วนลึก
 ของจิตใจ พ่อเองก็อดที่จะช่วยสร้างความหวังร่วมกับยาชิไม่ได้ ทั้งนี้เพราะพ่อทราบ
 ดีว่า ยาชิเติบโตพอที่จะเข้าใจชีวิตได้แล้ว การสร้างความภาคภูมิใจให้กับพ่อจึงนับว่า
 เป็นการตอบแทนพระคุณพ่ารึได้ทางหนึ่ง

2.6 ความกล้าหาญ

การที่มนุษย์กล้าตัดสินใจสารภาพว่าตนเองกระทำผิดต่อหน้า
 สาธารณชน โดยปราศจากการบังคับแต่เป็นการตัดสินใจกระทำโดยเหตุผลอันเกิดจาก

ความสำนึกผิด ไม่อยากให้ผู้บริสุทธิ์ถูกตราหน้าว่าเป็นคนชั่วตลอดชีวิต ถือว่าเป็นความกล้าหาญที่น่ายกย่อง ดังเช่นพฤติกรรมของซุทอที่แสดงให้เห็นว่าการตัดสินใจของเขาเป็นความกล้าหาญอย่างยิ่ง การสารภาพผิดสามารถช่วยให้ผู้ถูกปรับปราถกลับเป็นผู้บริสุทธิ์ได้ มิฉะนั้นแล้วยาซิจจะต้องมีตราบาปไปตลอดชีวิตเพราะความเข้าใจผิดของครูและเพื่อน ๆ ซึ่งเข้าใจว่าเขาเป็นขโมย ซุทอแสดงความกล้าหาญนี้โดยการสารภาพผิดกับครูประจำหอพักและต่อหน้าที่ประชุมนักเรียนในหอพักของโรงเรียน จริยธรรมของซุทอมีความสัมพันธ์กันกับจริยธรรมเกี่ยวกับความรักในเผ่าพันธุ์และการให้อภัย ดังที่ยาซิเคยกล่าวกับเมืองคำถึงการที่ตนไม่ตอบโต้เมื่อถูกซุทอรังแกว่า "เราปาเกอะยอ ... พ่อว่าต้องรักใคร่กลมเกลียวกัน เราถูกคนนอกเผ่ารังแกมามากแล้ว ทำไมคนในเผ่ายังรังแกกันอีกเล่า" (2525 : 89) ดังนั้นเมื่อซุทอได้ประจักษ์ในหัวใจของยาซิ จึงทำให้ซุทอสำนึกผิดและเกิดความกล้าที่จะสารภาพผิด ดังข้อความที่ซุทอกล่าวกับครูว่า

"ผมร้ายกับมันมาตลอด แต่ยาซิไม่เคยตอบโต้ผม ผมทำมันข้างเดียวผมไม่สบายใจ ข้าเมื่อคืนผมจับใช้มันยังเอาผ้ามาห่มให้ผม...ผมแพ้ใจมัน" (มาลา คำจันทร์, 2525 : 133)

การศึกษาเนื้อหาทางจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมเยาวชนเรื่องลูกป่า พบว่า คุณลักษณะเด่นเชิงจริยธรรมที่ผู้แต่งแสดงไว้ในตัวละครเด็กนั้นเป็นคุณลักษณะเกี่ยวกับการไม่รู้จักกลัวและความมานะบากบั่นอันเกิดจากแรงผลักดันที่ตัวละครเด็กในเรื่องเห็นปัญหาของชนร่วมเผ่า, การที่ถูกชนต่างเผ่าดูถูกเหยียดหยาม และความสำนึกว่า เผ่าพันธุ์ของตนคือชนกลุ่มน้อยที่เข้ามาอาศัยแผ่นดินของชนชาติอื่น ทำให้แสดงออกถึงความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและเผ่าพันธุ์ โดยใช้ความรู้จากการเรียนในระบบโรงเรียนเป็นเครื่องมือ ทั้งยังแสดงให้เห็นถึงการดำรงชีวิตอย่างประหยัดและอดออมเพราะสภาพความเป็นอยู่ที่ยากแค้นขัดสน ส่วนจริยธรรมเกี่ยวกับความซื่อตรงและระเบียบวินัยนั้น ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นว่าผู้ที่รักษากฎเกณฑ์และระเบียบวินัยนั้น ก็ยังมีคตินิยมหลักจริยธรรมเกี่ยวกับความเมตตากรุณา ความมีวินัยของ

มนุษย์ไม่ได้ทำลายความเห็นอกเห็นใจที่มนุษย์หนึ่งมีต่อผู้อื่น จริยธรรมที่เกี่ยวกับความรัก
ระหว่างเพื่อนเกิดขึ้นจากความใกล้ชิด ความเห็นใจและการได้แก้อกุลซึ่งกันและกัน
ส่วนความกตัญญูกตเวทิต่อบุพการีเป็นจริยธรรมที่ผู้แต่งแสดงไว้ในลักษณะของความ
สำนึกที่ลูกพึงมีต่อพ่อแม่ คือความเห็นอกเห็นใจในความลำบากของพ่อแม่ ความคิดที่
จะตอบแทนบุญคุณและช่วยเหลือการงานต่าง ๆ อย่างเต็มความสามารถ ทั้งจะต้อง
ทำตนให้พ่อแม่เกิดความภาคภูมิใจและสบายใจด้วยการปฏิบัติตามและเชื่อฟังคำอบรม
สั่งสอนของพ่อแม่และครูอาจารย์ที่หวังดีต่อตน จริยธรรมที่เด่นมากอีกอย่างหนึ่งก็คือ
ความกล้าหาญ ผู้แต่งได้แสดงความกล้าหาญที่ยิ่งใหญ่ของมนุษย์ คือความกล้ารับผิดชอบ
ได้กระทำ และการกระทำนั้นเป็นการยอมรับต่อหน้าสาธารณชน พฤติกรรมดังกล่าว
ในตัวละครเด็กจากวรรณกรรมเยาวชนเรื่องนี้เป็นพฤติกรรมที่กระทำได้อย่างยิ่ง การ
พิจารณาวรรณกรรมเยาวชนเรื่องลูกป่าอย่างละเอียดรอบคอบ จะทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจ
ชีวิตและมองเห็นคุณค่าความดีของมนุษย์ว่า ในท่ามกลางความยากแค้นขัดสนของ
คนชนบทที่ห่างไกลความเจริญทางด้านวัตถุ แต่ความเจริญทางด้านจิตใจที่แสดงออก
ทางจริยธรรมนั้นสูงส่งยิ่งนัก

เนื้อหาทางจริยธรรมในวรรณกรรมเยาวชนเรื่องนกแอ่นฟ้า

1. เนื้อเรื่องและแก่นเรื่อง

อินทรเป็นเด็กชายในครอบครัวชาวนาที่ยากจนในชนบทแห่งหนึ่ง
ทางภาคเหนือ ผู้เป็นพ่อคือหนานแก้ว แม่ชื่อนางอินคำ อินทรมีพี่สาววัยรุ่นชื่อจันดี
น้องชายคนเล็กชื่อไอ้หูล้า นอกจากนี้ที่บ้านของอินทรมียี่ปู้ซึ่งเป็นพ่อของหนานแก้ว
อาศัยอยู่ด้วย อินทรรักปู้มากเพราะมีโอกาสได้อยู่ใกล้ชิดและนอนกับปู้ตลอดมา ปู้ช่วย
ทำงานได้ทุกอย่างทั้งทำนาและการไล่ล่าหาอาหารทั้งยังสอนประสบการณ์เหล่านั้น
ให้กับอินทรด้วย ปูมีฝีมือในทางจักสาน นอกจากจะประดิษฐ์ของใช้เอาไว้ใช้ในบ้าน
แล้ว ปูยังทำออกขายหาเงินรายได้มาจนเจือช่วยเหลือครอบครัวได้บ้าง อินทรอยู่
ในวัยที่ควรเข้าโรงเรียนแต่พ่อแม่ไม่อนุญาตให้ไป เพราะเห็นว่าอินทรมียี่ปู้ต้องเดิน
ข้ามสะพานไม้ไผ่ที่ทอดข้ามสายน้ำที่ลึกและเชี่ยวกรากอาจเกิดอันตรายถึงแก่ชีวิต

พ่อต้องไปทำงานไม่มีเวลาไปรับไปส่ง จึงผิดพ้องกับอินทรวาจะให้เรียนหนังสือ
ในปีหน้า อินทรวีใจมากเพราะอยากเรียนหนังสือและมีความใฝ่ฝันว่าจะเป็นครู
ไม่ต้องทำงานหนักเหนื่อยและจะเลี้ยงดูพ่อแม่กับครอบครัวให้มีความสุขไม่ต้องทำนา
ให้ทุกข์ยากอีกต่อไป

อินทรมีเพื่อนสนิทบ้านอยู่ใกล้ ๆ กันสองคนคือ อ่อน กับ เมืองอินทร์
อ่อนเป็นลูกของหนานมาและนางสีเจ้าย ครอบครัวยุทธ์ของอ่อนยากจนมาก ทั้งตัวของอ่อนเอง
ก็มีร่างกายไม่แข็งแรงเจ็บป่วยออก ๆ แอด ๆ ตลอดมา ส่วนเมืองอินทร์เป็นลูกของ
ลุงตี ชาวนาในหมู่บ้านเดียวกัน แต่เมืองอินทร์มีฐานะดี ดังนั้นเมืองอินทร์จึงมีเสื้อผ้า
รองเท้า และของใช้ใหม่ ๆ มาใส่สวมเพื่อนอยู่เสมอ เด็กชายทั้งสามเป็นเพื่อนเล่นกัน
และมีโอกาสฝึกหัดประสบการณ์ไล่ล่าหาอาหารด้วยกันอย่างสนุกเพลิดเพลิน แม้ว่า
บางครั้งอาจจะมีการทะเลาะกันตามประสาเด็ก แต่ไม่นานก็กลับมาดีกัน

อินทรเป็นเด็กที่มีเหตุผล ช่างคิด ช่างสังเกต และช่างฝัน ทั้งนี้เพราะอินทร
มีโอกาสใกล้ชิดกับผู้ใหญ่คือปู่และพ่อ อินทรได้ฝึกฝนประสบการณ์ในการดำรงชีวิตกับผู้ใหญ่
ในครอบครัว ได้ฟังนิทานและข้อคิดสอนใจจากปู่อยู่เสมอ เมื่ออินทรรับหน้าที่เฝ้านกไม้ให้
ลงมากินข้าวเปลือกที่หว่านแล้วยังไม่งอก อินทรสังเกตพฤติกรรมของนกต่าง ๆ แล้วรู้สึก
ประทับใจนกนางแอ่นหรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่านกแอ่นฟ้า อินทรชอบนกแอ่นฟ้าเพราะ
เห็นว่าบินได้ไกลและบินสูง เปลี่ยนที่อยู่อาศัยไปตามฤดูกาลให้เหมาะสมกับสภาพชีวิตของ
ตนเอง และในที่สุดก็กลับมายังถิ่นเดิมอีก อินทรอยากเป็นนกแอ่นฟ้าที่มีประสบการณ์ในการ
ท่องเที่ยวไปในโลกกว้าง ได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ ที่แปลกใหม่ตามที่ใจปรารถนา ต่อมาปู่
ของอินทรถูกหนานมาตำหนัและตายไปเพราะแผลอักเสบและรักษาผิดวิธี อินทรนอนกับปู่
ใกล้ชิดกับปู่และรักปู่มากจึงเสียใจและว่าเทว

ความขัดแย้งในเรื่องเป็นความขัดแย้งระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ เมื่อข้าว
ที่ปลูกไว้กำลังออกรวงก็เกิดมีหนอนทำลายข้าวระบาค ชาวบ้านเรียกศัตรูพืชชนิดนี้ว่า
ควายพระอินทร์ เพราะมีความเชื่อว่าพระอินทร์ส่งมาทำลายอาหารของมนุษย์ เนื่องจาก
มนุษย์ประพฤติดิฉินจารีตประเพณี ชาวนาที่ยากจนอยู่แล้วต้องกู้เงินมาซื้อยาปราบศัตรูพืช
เสียดอกเบียให้นายทุนแพง ๆ เพราะไม่ได้รับความช่วยเหลือบำบัดเป่าจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ
แม้จะพยายามช่วยตัวเองอย่างสุดความสามารถ แต่ก็ไม่สามารถจะป้องกันข้าวในนาได้

ทั้งหมด ชาวโนนาจึงเสียหายไปมาก เมื่อเจ้าหน้าที่ของรัฐมาถึงได้ช่วยเหลือเพียงเล็กน้อย แต่ชาวโนนาก็ต้องเก็บเงินครอบครัวละห้าบาทเพื่อใช้เป็นเงินสวัสดิการเลี้ยงเจ้าหน้าที่ นอกจากนี้ความเชื่อผิด ๆ เกี่ยวกับจารีตประเพณีก็มีส่วนทำให้ชาวโนนาที่ยากจนอยู่แล้วต้องทุกข์ยากยิ่งขึ้น เพราะพยายามชวนชวายหาเงินมาซื้อเครื่องไถยทานและทำบุญโดยไม่คำนึงถึงฐานะทั้งยังแข่งขันกัน เพราะมีความเชื่อว่า ถ้าทำมากจะได้บุญมาก เมื่อตายไปแล้วจะได้ขึ้นสวรรค์ หนานแก้วและนางอินคำรวบรวมเงินหมกบ้านเพื่อจะทำบุญและซื้อของถวายพระ

เมื่อถูกเก็บเกี่ยวมาถึงชาวบ้านทุกครอบครัวได้ผลผลิตน้อยมากเนื่องจากศัตรูพืชคือควายพระอินทร์ทำลายข้าว ประกอบกับการมีฝนตกลงมาอย่างหนักหลังจากที่เก็บเกี่ยวเสร็จแล้วและยังไม่ได้เก็บเข้าไว้ในยุ้งฉาง เพราะหวังว่าจะตากให้แห้งได้อีก 2-3 วัน หนานแก้วเดือดร้อนมากเพราะผลผลิตที่ได้น้อยอยู่แล้วต้องแบ่งปันกับเจ้าของนาคือลุงทาคณะครึ่ง ตามข้อตกลงที่กำหนดไว้เป็นประเพณีของชาวบ้านแถบนั้น ทั้งข้าวที่ถูกน้ำฝนจนเปียกชื้นมีคุณภาพต่ำขายไม่ได้ราคา แม้จะเอาไวกินเองก็ไม่พอกินตลอดปี ทั้งยังต้องจ่ายหนี้ที่ติดค้างอยู่ในงานทำศพ และหนี้ที่กู้มาซื้อยาปราบศัตรูพืชในนาข้าวประกอบกับการที่ลุงทาจ้างของนาบอกเลิกสัญญาเช่านา โดยอ้างว่าจะให้ลูกเขยทำต่อไป หนานแก้วจึงต้องค้นหานาที่ทำกินใหม่ แต่หมดหวังเพราะทุกคนต่างก็ต้องการจะทำนาของตนเอง เนื่องจากมีนาอยู่น้อยมาก

ในขณะที่ทุกคนกำลังมีปัญหาเรื่องปากท้อง อ่อนเพื่อนรักของอินทริก็ตายลงหลังจากที่เจ็บออก ๆ แอค ๆ มานาน อินทริและเมืองอินทริเศร้าใจมากที่สุดสูญเสียเพื่อนรักเพื่อนบ้านต่างก็แสดงความเห็นใจและสงสาร เพราะรู้ว่าอ่อนตายเพราะหนานมาไม่มีเงินส่งลูกไปรักษาในโรงพยาบาล ต้องทนดูลูกตายไปต่อหน้าต่อตาด้วยความยากจน ส่วนหนานแก้วและครอบครัวที่มีปัญหาเกี่ยวกับที่ทำกินได้แก้ปัญหามา โดยการตัดสินใจละทิ้งถิ่นฐานไปหาที่ทำกินบุกเบิกที่นาในป่าลึกที่ตนเคยไปเห็นไว้เมื่อครั้งไปเลื่อยไม้ในป่ากับหนานมา โดยมีหนานมาและครอบครัวตัดสินใจอพยพไปอยู่ด้วยกัน หนานแก้วตัดสินใจขายไม้ที่เลื่อยสะสมเก็บไว้สร้างบ้านตามความใฝ่ฝันที่เคยมีมาตลอดชีวิตว่าจะพยายามสร้างบ้านไม้กระดานให้ได้ เมื่อความฝันถูกทำลายลงหนานแก้วก็ไม่ย่อท้อ ผู้แต่งได้แสดงให้เห็นความน่าชื่นชมของหนานแก้วที่ตั้งใจต่อสู้ชีวิตอย่างเด็ดเดี่ยวและมานะพยายามไม่ยอม

แพ้วโชคชะตาและความโศกเศร้าของมนุษย์และธรรมชาติ ลุงทาและพ่อเมียของหนานสมที่ชายหนานแก้วรับซื้อไม้ของหนานมาและหนานแก้วไว้โดยคราคาจนต่ำสุด ทั้งสองจำใจต้องขายให้เมื่อเห็นว่าถึงถึงไว้ตนก็คงจะไม่มีโอกาสได้สร้างบ้านไม้กระดานได้อีกแล้ว สองครอบครัวอพยพจากถิ่นเดิม เข้าป่าลึกเพื่อสร้างที่ทำกินใหม่ผากอนาคติไว้กับโชคชะตาและธรรมชาติด้วยความมุ่งมั่นที่จะต่อสู้กับอุปสรรคในชีวิต ทั้งความรู้สึกริมเข็ญปวดร้าวไว้เพื่อก้าวไปสู่ความหวังใหม่ข้างหน้า หนานแก้วคิดว่าหากได้คิมสูซซังวกล้านาคีก็จะอยู่ต่อไป แต่กระนั้นก็สัญญาว่าจะพาอินทกลับมาเรียนหนังสือในหมู่บ้านอีกเมื่อมีโอกาส แต่สำหรับอินทรู้สึกถึงความหวังและความไฝ่ฝันสูญสิ้น เขาคิดว่าหมดโอกาสที่จะได้กลับมาเรียนหนังสือและเป็นครูอย่างที่เขาหวัง นกแอ่นฟ้าที่อินทเห็นในวันจากลาถิ่นเกิดบ้านเก่ากลับกลายเป็นสิ่งตอกย้ำความรู้สึกสิ้นหวังให้ชัดเจนยิ่งขึ้น นกแอ่นฟ้าในวันนี้สร้างสรรคนะใหม่ให้แก่อินท เขาเกิดความคิดว่านกแอ่นฟ้าที่บินจากถิ่นไปแล้วจะมีสักกัตัวที่มีชีวิตรอดและมีโอกาสบินกลับมาถิ่นเดิมอย่างปลอดภัยอย่างลำนน้ำที่กล่าวถึงนกแอ่นฟ้าว่า

นกแอ่นฟ้า	บินล่าบินหลง
แอ่นอับลับคง	สูญหายกว่าจ้อย

2. เนื้อหาทางจริยธรรม

2.1 ความรัก ความมีน้ำใจ ความเสียสละและความกล้าหาญ

การแสดงออกตามประสาเด็กมักมีที่มาจากความรู้สึกที่อยากสนุกสนาน ดังนั้นกรณีของอินทที่เดินเหยียบเงาหัวของอ่อนแล้วหัวเราะ ทำให้อ่อนเสียใจและไม่สบายใจเพราะมีความเชื่อว่าถ้าถูกเหยียบเงาหัวจะทำให้เจ็บป่วย เมื่ออินทรับรู้ความรู้สึกของเพื่อนและรู้ว่าความสนุกของตนทำให้เพื่อนมีทุกข์ จึงยอมเดินเลี้ยวลงฝั่งนาลุยโคลนไปข้างหน้าเพื่อน เพื่อให้เพื่อนได้สบายใจ (มาลา คำจันทร์, 2534 : 40)

เมืองอินทมีฐานะดีจึงมีรองเท้าเป็นคนแรกของกลุ่ม เนื่องจากรองเท้าเป็นความภาคภูมิใจของเด็ก ดังนั้นทั้งอ่อนและอินทจึงตื่นเต้นและอยากจะมีโอกาสได้ใส่บ้าง เมืองอินทเองเพิ่มมีโอกาสนี้เป็นเจ้าของยังรักและหวงรองเท้าอย่างที่สุด เมื่อไปหาปลาด้วยกันถึงแม้ว่าเมืองอินทชนะพนันได้ปลาจากเพื่อนคนละตัว